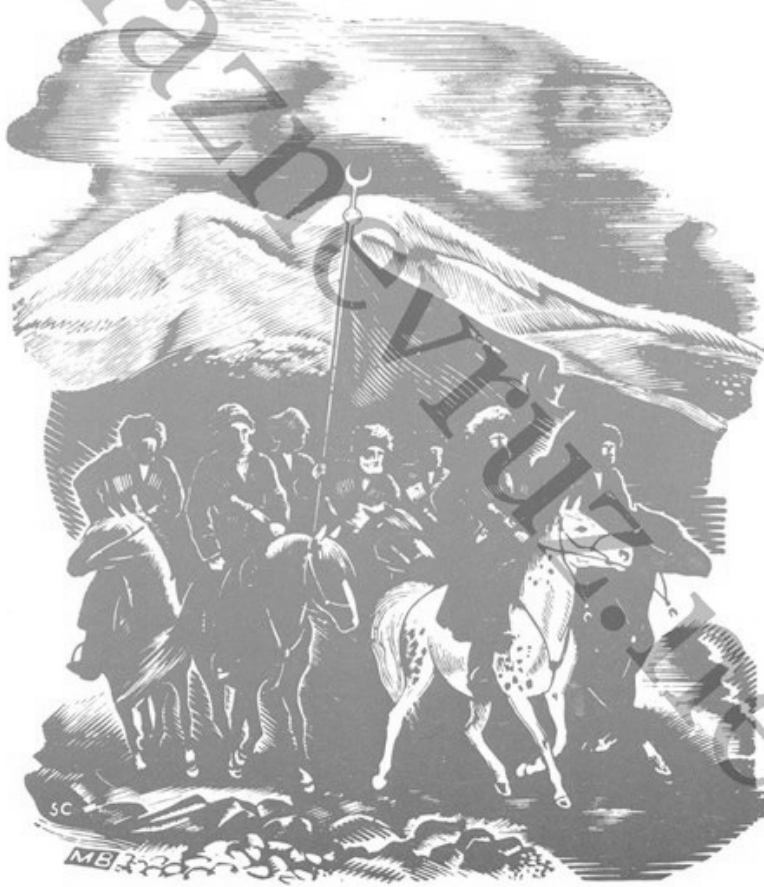

«Ey yer ve göklerin Hükümranı! Vatan ve din düşmanlarına
karşı cihadımızda bize yardım et ve bizi düşmanların şerrinden korusun!»
— İmam Şamil —

Birleşik Kafkasya

ÜÇ AYLIK DERGİ

YIL : 4

Nisan - Mayıs - Haziran 1998

Sayı : 14

İÇİNDEKİLER

Kafkasya'nın Siyasi ve Ekonomik Geleceği	
Yılmaz NEVRUZ	1
Şamil Müridlerinin Askeri Örgütlenmesi	
Ahmet Hazer HIZAL	7
İz Bırakanlar - General Avni Kandemir	
Osman ÇELİK.....	9
Bir Kültür Kodu Olarak Kuzey Kafkasya'da	
İnsan İsimleri	
Dr. Yaşar KALAFAT	14
21. Yüzyıla Girerken Kazak Türkleri	
Lokman ÜZEL	16
Karaçay - Malkar Nart Destanları -III-	
Adilhan ADİLOĞLU	18
Yenilmeyen Ozan	
E.KAVAL-çev.H.Mansur NEVRUZ	23
Dağıstan'da Yapılan İmam Şamil'in 200. Doğum	
Yılı Kutlamalarının Düşündürdükleri	
Cafer BARLAS	26
Malkar Halkına Yapılan Zülüm	
SABANÇILANI Hacı Murat	29
Karaçay Halk Edebiyatı Araştırmaları	
- AZNAVUR -	
DUDALANI Mahmut	35
İmam Şamil -Alıntı-	
Çev. Musa RAMAZAN.....	43
Kaysın Kuliyev Günleri	44
Şükran Borcu	45
Dernek'ten Haberler	46

Birleşik
KAFKASYA
Üç Aylık Dergi

Genel Koordinatör:
Yılmaz NEVRUZ

Sahibi:
K.K.Karaçay-Balkarlılar
Kültür ve Yardımlaşma
Derneği adına:
Adnan CANGÖZ

Yazı İşleri Müdürü:
Mehmet KARAÇAY

Yazın:
Cahide BAŞÇI

Haberleşme Adresi:
Mrk. P.K. 62
ESKİŞEHİR

İdare:
Akcamı Mah.
Zeytinler Sk. 2
Odunpazarı - ESKİŞEHİR
Tel: 0.222.221 66 97
Fax: 0.222.230 34 07

Yurtdışı Yıllık Abone:
40\$

Yurtiçinde:
Dernek hesabına
350.000 TL. bağışta
bulunmak suretiyle
temin edilebilir.

Posta Çeki No: 112736
(Mehmet KARAÇAY)

*Dergideki yazılar kaynak
gösterilmek suretiyle
alınabilir.*

Dizgi-Baskı:
ETAM A.Ş. Matbaa Tesisleri
Tel: 0.222.236 00 51
ESKİŞEHİR

Mercedes-Benz

Hases Otomotiv Yatırım ve
Pazarlama A.Ş.
Mercedes-Benz Türk A.Ş. Ana Bayii

Ankara Karayolu 5.Km.
26110 ESKİŞEHİR
Tel : 0(222) 228 03 00/7Hat
Fax : 0(222) 228 03 04

TOKOĞLU ECZANESİ
Ecz. H. Cahit TOKOĞLU

Devlet Hastanesi Yanı BURSA Tel: 0 (224) 222 91 82

Elmadacı Cad. No. 109 Taksim / İSTANBUL
Tel : 0 (212) 233 34 06 - 233 34 07
Fax : 0 (212) 247 33 33

Otosan

Yetkili Yedek Parça Bayii

OYAK
SİGORTA A.Ş.

Beytullah ASİL
Acente

OYAK
HAYAT SİGORTA

Hamamıyolu Cad No: 32 ESKİŞEHİR Cep: 0.532.311 64 31
Tel: 0.222.231 49 00 - 230 62 68 Fax: 221 34 60

MERKEZ ECZANESİ
Ecz. Rıza KOÇ

Hükümet Meydanı 35/1 Sivrihisar / ESKİŞEHİR Tel: 0 (222) 711 40 42

Sebahattin Altunkaya

Tel: Alpu: 511 29 99 Çifteler: 541 35 50 Eskişehir: 221 44 44-221 80 60
Orduevi Yanı Tozman İşhanı No. 5/3 ESKİŞEHİR

HOTEL HİSAR

Fevzi Paşa Bulvarı, 153 İzmir-TÜRKİYE
Tlx: lhot 451102

☎:484 54 00 (5Hat)
Telefax: 425 88 30

ay basın yayın

iç ve dış ticaret limited şirketi

AY BASIN YAYIN İÇ ve DIŞ.
TİC. LTD. ŞTİ.

Taşkent Cad 10. Sok. No:30/1-A
Bahçelievler-ANKARA
Maltepe V.D. 1060044278

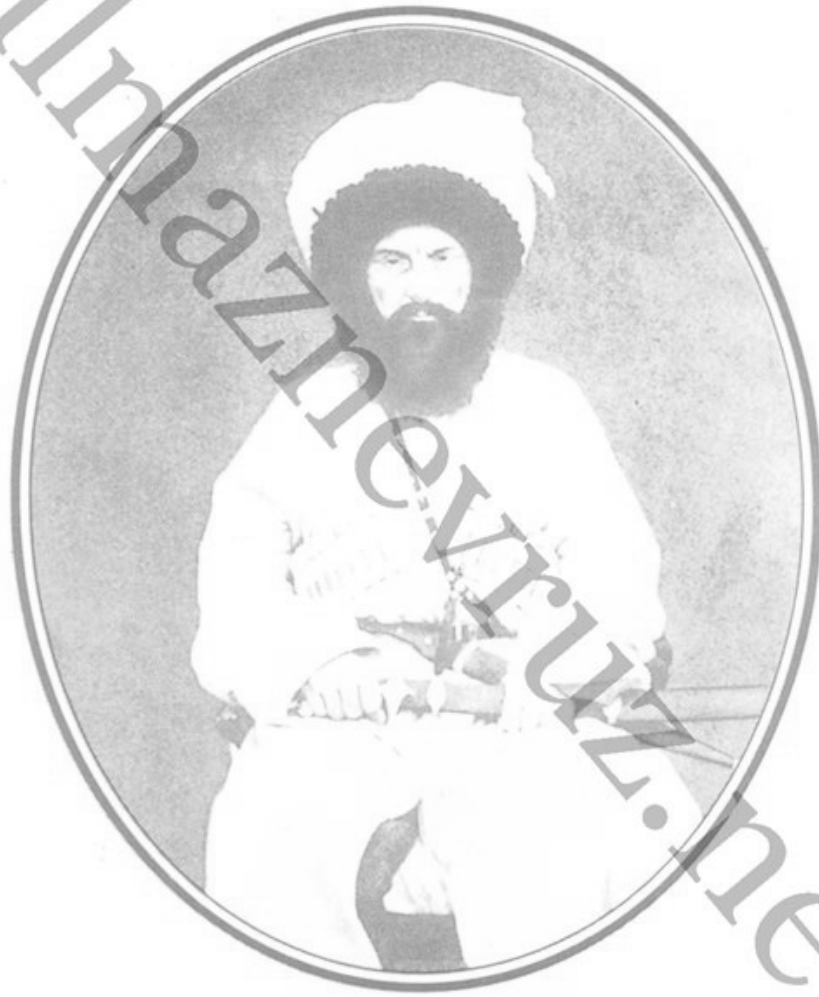

06

SELKA HAZIR BETON
Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Alpu Yolu 2. Km. 26000 ESKİŞEHİR
Tel: 0.222.227 93 99 – 227 99 76 Fax: 237 74 30

Birleşik Kafkasya

ÜÇ AYLIK DERGİ

Yıl:4

Nisan-Mayıs-Haziran 1998

Sayı:14

KAFKASYANIN SİYASİ VE EKONOMİK GELECEĞİ

Yılmaz NEVRUZ

Kafkasya, Türk Dünyası'nın ağırlığını teşkil eden Türkiye ile Türkistan ve İdil-Ural'ı birbirine bağlayan çok önemli jeostratejik bir ülkedir. Maniç Çukurluğu ile Aras Nehri arasında yer alan Kafkasya toprakları tarih boyunca çeşitli imparatorlukların ilgi alanı olmuş ve son 500 yıldan beri de Türkiye, İran ve Rusya'nın arasında hassas bir bölge olarak önemini korumuştur. Bu sebepten, sözü geçen devletler arasında sıcak çatışmaların hem sebebi hem de çatışma alanı olmuştur. Netice itibariyle, Kafkas halkları sayısız savaşların ve istilaların felaketlerine ve acılarına katlanarak bugüne erişmişlerdir.

Kafkasya siyasi yapı itibariyle zamanımızda şöyle bir durum arz etmektedir.:

Kafkas dağ silsilesinin güneyinde bağımsız Azerbaycan, Gürcüstan ve Ermenistan devletleri yer alır. Kuzeyinde ise Rusya Federasyonu'na bağımlı Dağıstan, Çeçen, İnguş, Oset (Alan), Kabartay-Balkar, Karaçay-Çerkes, Adigey ve Abhazya cumhuriyetleri bulunur. Bunlardan Çeçen Cumhuriyetiyle Abhazya Cumhuriyeti hukuken tanınmasalar da fiilen bağımsız devlet durumundadırlar. Diğerleri ise biraz önce de belirttiğimiz gibi Rusya Federasyonu'na bağımlıdırlar. Sovyetler Birliği dağılmadan önce güneydeki bağımsız devletler de Rusya'nın müstemlekesi durumundaydılar. Öte yandan, Çarlık Rusyası yıkılırken, başta Kuzey Kafkasya urukları birleşerek "Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti"ni kurarken Azerbaycan, Gürcüstan ve Ermenistan halkları da ulusal devletlerini kurdular. Ancak, Çarlık Rusyası'nın yerine geçen Bolşevik Rusya bu genç devletleri yeniden işgal ederek Kafkasya'nın tamamını tekrar Rus müstemlekesi haline getirdi. Böylece 1921 den 1991' e kadar süren ağır bir esaret dönemi başladı.

Sovyetler Birliği dağılma sürecine girdiği sırada Kuzey Kafkasya'da Sovyet rejimi tarafından oluşturulan etnik cumhuriyetlerden sadece Çeçenistan "Bağımsızlık" için hazırды. Diğerleri hazır olmadıkları için Kuzey Kafkasya Urukları birleşerek 1918'de olduğu gibi bağımsız "Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti"ni oluşturamadılar. Bu bakımdan ve bu safhada Kuzey Kafkasya'nın siyasi ve

ekonomik geleceğinden bahsetmiyeceğiz. Zira, Kuzey Kafkasya henüz Rusya'nın işgali altındadır ve müsteleke konumunu muhafaza etmektedir.

Güney Kafkasya' da yer alan Azerbaycan, Gürcüstan ve Ermenistan devletlerinin siyasi ve ekonomik geleceği kelimenin tam anlamıyla üç bilinmeyenli bir denkleme benzetilmektedir.

Mevcut bağımsızlığın güvencesinin birinci ve en önemli şartı, Rusya'nın emperyalist politikasını bırakarak, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan bağımsız devletlerin varlığını kabullenmesidir. İkinci şartı, Ukrayna başta olmak üzere Kazakistan ve Özbekistan devletlerinin kendi güçleri ile bağımsızlıklarını koruyabilecek güce erişmeleridir. Üçüncü şart da, dünya politikasını yönlendiren büyük devletlerin muhtemel bir Rus işgaline karşı kesin bir tavır koymalarıdır. Bu üç şart birbirini tamamladığı sürece yazımıza konu olan bölgedeki devletlerin siyasi bağımsızlıklarının devam edeceği söylenebilir. Bu arada, iki komşu devletin oynayabileceği önemli rolü de belirtmekte yarar vardır: Türkiye ile İran'ın uygulayacağı siyasi ve ekonomik politikalar bu üç devletin ayakta kalabilmesi için fevkalade önem taşımaktadır. Bu devletlerin yardım ve aracılığı olmadan Azerbaycan, Gürcüstan ve Ermenistan'ın dünya ile siyasi, ekonomik ve sosyal ilişki kurmaları çok güçtür. Bugüne kadar Türkiye ile İran'ın bu görevi yerine getirdikleri söylenebilir. Aslında, aynı görevi Rusya'nın da yüklenmesi gerekirdi. Ne varki bundan emin değiliz, başlangıçtan beri cereyan eden tatsız olaylar, Rusya'nın Güney Kafkasya Devletleri'nin bağımsızlığını henüz kabullenmediğini göstermektedir.

Mesela, 1998 yılı başlarında Gürcüstan ve Azerbaycan devlet başkanlarına suikast düzenlenmiştir. Dünya siyasi çevrelerinin kanaatine göre bu suikastların gerisinde Rus Gizli Servisi (eski KGB) nin parmağı vardır. Keza, bölgede istikrarlı bir barış politikası izleyen Ermenistan devlet başkanı Ter Petrosyan çekilmeye mecbur bırakılmış ve yönetim fanatiklerin eline geçmiştir. Oysa Petrosyan hem Türkiye hem de Azerbaycan ile siyasi barış ve ekonomik işbirliğine dayalı bir politika yürütmeye çalışıyordu.

Bu konuda biraz daha gerilere gidecek olursak tüm Kafkasya'nın tam bir kargaşa ortamına sürüklendiğini, bunun da sebebinin Rusya olduğunu görürüz.

- Karabağ meselesi bahane edilerek Azerbaycan ile Ermenistan arasında savaş çıkarılmış, her iki ülkenin hem beşeri hem de ekonomik kaynaklarının tüketilmesine zemin hazırlanmıştır. Azerbaycan topraklarının bir bölümü henüz işgal altındadır ve bugüne kadar da kalıcı bir barış sağlanamamıştır, sadece mütareke durumu devam etmektedir.

- Sovyetler zamanında Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti'ne bağlanan ve Lezgilerin oturduğu bir kısım topraklar bahane edilerek Dağıstan ile Azerbaycan arasında sıcak çatışma çıkması için Rusya tarafından sergilenen kışkırtmalar

her iki tarafın basiretli politikaları yüzünden şimdilik savaşa dönüşmemiştir, ama bu yöre "Hassas nokta" olma konumunu korumaktadır.

- Gürcistan' da hükümet darbesi düzenlenerek halkın oyuyla işbaşına gelen ve milli bir politika yürüten Gamsakurdia iktidardan al aşağı edilmiş ve Tengizler cuntası kurulmuştur. Bu dönemde Güney Osetya ve Abhazya özerk cumhuriyetlerinin "özerklik" statülerinin ilga edilerek her iki cumhuriyetin Gürcistan'a ilhak edildikleri oldu bittiye getirilince hem Abhazya' da hem de Güney Osetya'da kanlı çatışmalar çıkmış, kardeş kanı dökülmüştür, çok büyük beşeri ve ekonomik tahribat meydana gelmiştir. Rusya görünüşte uzlaşmacı davranmış, gerçekte ise Güney Osetya'nın osetlerden, Abhazya'nın da gürcülerden arındırılmasını sağlamıştır. Kremlin'in amacı, Osetya'nın bir parçası olan Güney Osetya'yı Gürcistan'a bırakıp, buna karşılık Abhazya'yı kendi topraklarına ilhak etmek idi. Bugün bu amaç fiilen (de facto) gerçekleştirilmiştir. Hukuken gerçekleşmesi de zamana bırakılmıştır. Rusya'nın Abhazya'ya karşı uyguladığı ekonomik abluka, Gürcüstan'a şirin görünürken, abhazları kendi anayurtlarından göçe zorlamaya matuf çok ince planlanmış bir politikadır. Umarız abhazlar bunun farkındadırlar ve Rusya'nın oyununa gelmeyeceklerdir.

- İnguşlar ile Osetler ezelden beri iç içe yaşamaktaydılar. Sovyetler Birliği zamanında masa başında ve cetvelle sınırları çizilerek etnik cumhuriyetler oluşturulunca, inguşlardan onbinlercesi Kuzey Osetya vatandaşı oldular ve yakın zamana kadar da kardeşçe bir arada yaşadılar. Ne varki güney osetleri kuzeye deport edilince, bunları iskan edecek en uygun topraklar olarak inguşların oturdukları topraklar öngörüldü. Kısa sürede Rus gizli örgütünün tahrikleri ile inguşlarla osetler arasında husumet ve düşmanlık körüklendi. Çıkan çatışmalarda binlerce günahsız insan katledildi, onbinlercesi de göçmen durumuna düşürüldü.⁽¹⁾

- Dünya çapında bir yangın da Çeçen cumhuriyetinde çıkartılmıştır. Çeçen halkının bağımsızlık hakkını kullanmasına tahammül edemeyen emperyalist Rusya 11 Aralık 1994 günü yıldırım harbi uygulamasıyla, hem karadan hem havadan en modern ve tahripkar silahları kullanarak Çeçenistan'ı işgal etmiştir. Fakat tüm dünyanın gözleri önünde kahraman Çeçen halkının direnişini kıramayarak 30 Ağustos 1996 tarihinde bu ülkeden çekilmek zorunda kalmıştır. Böylece Rusya'nın, gövdesi oyulmuş kof bir söğüt ağacından farkı olmadığı da anlaşılmış ve diğer bağımsız cumhuriyetler de rahat bir nefes almışlardır. Bugün Çeçenistan fiilen bağımsızdır, hukuken de bu bağımsızlığın tescil edilmesine çalışmaktadır.

1) Bu konuda Birleşik Kafkasya Dergisi'nin Eylül-1996 tarih ve 8 nolu nüshasında geniş bilgi vardır.

- Bütün bunlara ilave olarak: Kuzey Kafkasya'daki etnik cumhuriyetler ile aynı cumhuriyet içinde yaşayan etnik gruplar arasında da husumet duyguları körüklenmekte, etnik mikromilliyetçilik asabiyeti tahrik edilerek kardeş Kafkas halkları arasında bin yıllardan beri sürüp gelen ulusal mensubiyet ve kardeşlik duyguları söndürölmeye çalışılmaktadır.

Sözün burasında akla şöyle bir soru gelmektedir: Kafkasya'daki bu kargaşanın sebebi nedir?

Bunun cevabı son derece açıktır. Rusya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan (kendi dışındaki) 14 bağımsız devletin varlığını hakiykat halde kabullenememiştir. Bunların peşi sıra (arka bahçesi) olarak kabul ettiğı Kuzey Kafkasya'nın da kopmasından endişe etmektedir. Çeçenistan misali bu endişesinde haklı olduğunu göstermiştir. Bölgede siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanması Rusya'nın işine gelmemektedir. Binaenaleyh Rusya, Kafkasya siyasetinde şu iki ana stratejiyi uygulamaya devam edecektir:

1. Kafkasya'nın tamamında siyasi istikrarın sağlanmasını önleme, etnik husumeti sürekli tahrik etme, her fırsatta sıcak çatışmalara zemin hazırlayarak bölge kalkınmasına dış ülkelerin katkıda bulunmalarına engel olma.

2. Eskiden olduğu gibi ekonomik sömürüye devam ederek Kafkasya'daki bağımsız ve bağımlı cumhuriyetlerin ekonomik kalkınmalarını önleme, en azından yavaşlatma.

Bu iki ana stratejiyi uygulayabildiğı oranda Rusya zaman kazanacak ve uygun fırsatı yakaladığı anda da (Sovyet dönemini bırakınız) Çarlık Rusyasını bile kıskandıracak bir müstemlekecilik politikasına dönecektir. Ancak, bu emelini gerçekleştirmesi (şimdilik) uzak bir ihtimal olarak görölmektedir. Zira 14-15 cephede birden savaşa girişmek, bugünkü Rusya'nın gücünün çok üstünde bir güç gerektirmektedir.

KAFKASYANIN EKONOMİK GELECEĞİ

Kafkasya'yı bir bütün olarak ele alacak olursak ekonominin ağırlık merkezini petrol, turizm ve sınır ticaretinin teşkil ettiğini görürüz. Diğer yeraltı ve yerüstü kaynakları bakımından bazı madenler, tarım ve ormancılık dışında büyük imkanların varlığından bahsedemeyiz. Ancak, iyi organize edilmiş hayvancılığa dayalı bir tarım Kafkasya'yı uzun süre protein ihraç eden bir ülkeler topluluğı haline getirebilir.

Ekonominin can damarlarından birini teşkil eden bavul ve sınır ticareti büyük bir kapasite ile işletilmektedir. Bu yüzden zaruri ihtiyaç maddelerinden tutun da lüks maddelere kadar her şey bulunmakta ve insanlar alış-veriş yoluyla hem

ihtiyaçlarını karşılamakta hem de ticaret yaparak para kazanmaktadırlar.

Büyük istikbal vadeden turizm sektörü henüz gelişmemiştir. Çağdaş bir anlayışla turizm kapasitesi devreye sokulacak olursa, Kafkasya'nın bir Avusturya olacağını söylemek mümkündür. Doğuda Hazar Denizi'nin büyük bir bölümü, batıda Karadeniz sahillerinin tamamı eşsiz güzellikleriyle turizm işletmeciliğine çok elverişlidir. Keza Kafkas dağlarının dört mevsimi bir arada barındıran güzellikleri hem kiş hem de yaz turizmi için Alplerle boy lşecek durumdadır. Ne varki bu kapasitelerin ancak %5'inden istifade edilmektedir ve diş ülkelerden doğru dürüst turist gelmemektedir.

Petrolün ekonomiye sağladığı katkıya gelince:

Azerbaycan devleti petrol politikasını dünya devletleriyle bütünleşerek ve Rusya'dan bağımsız olarak hayata geçirebilirse, bundan elde edilecek gelir Azerbaycanı ekonomik bakımdan ihya ederken komşu ülkelere de yarar sağlayacaktır. Özellikle BAKU-CEYHAN BORU HATTI gerçekleşecek olursa, aynı hat-tan Orta Asya petrolünün de dünya ülkelerine pazarlanması gündeme gelecektir. Netice itibariyle Orta Asya ve n Asya lkeleri arasında sıkı bir ekonomik ve politik işbirliği sağlanacak ve dünyanın bu bölümlerinde huzur ve istikrar hüküm sürecektir. Bundan da en çok Türk Dünyası yararlanacaktır. Keza Gürcüstan ile Ermenistan da aynı yararları sağlayacaklar ve dolayısıyla şimaldeki Kafkas urukları da (kendi ulusal gelecekleri bakımından) daha elverişli bir konuma yk-seleceklerdir. Keza, Baku-Ceyhan boru hattı gerçekleşecek olursa, een petrolünün pazarlanması için Rusya'nın elinde bulunan Caharkala-Novoreseysk boru hattı tek alternatif olmaktan çıkacaktır. Günün birinde Karadeniz ve Boğazlar tanker trafiğine kapatılacak olursa Tataristan petrol de Baku-Ceyhan boru hattı aracılığıyla Akdeniz'e akıtılacaktır.

Bu arada Rusya'nın gereksiz şüphe ve endişelerden kendini sıyrarak hr dünya ülkeleriyle karşılıklı menfaat ve itimat esasına dayanan ilişkiler kurması gerekmektedir. Zaten, tek başına dünya petrol politikasını tersine çevirmeye gücü de yetmeyecektir.

Rusya'nın arlık döneminden beri yürüttüğü aşırı siyahlanma politikası da pek işe yaramayacaktır. Nükleer silahlar "sır" olmaktan çıkmıştır. Kalkınmış lkeler bir yana, Rusya'nın komşu ülkeleri bile nükleer silah üretecek güce erişmişlerdir. Ukrayna ile Kazakistan'ın zaten atom silahına sahip oldukları bilin-mektedir. Bu demektir ki Moskova'nın "silaha dayalı caydırıcı g" politikası geçmişteki kadar etkili olamayacaktır. Bu itibarla bu yanlış ve masraflı politikayı bir kenara bırakıp barışı bir politikaya yönelmesi kendi geleceği açısından da büyük önem taşımaktadır.

Rusya'nın silahlı başarısı, karşı koyacak bir güce rastlamadığı için başarılı olmuştur. Kremlin meydanında görkemli resmi geçitler yapan Rus ordusunun hakikat halde hantal bir dinozordan farkı yoktur. Bunun böyle olduğunu evvelki yüzyılda Pugaçev İsyanı, geçen yüzyılda İmam Şamil, bu yüzyılın başında Japonya ve bir kaç yıl önce Çeçenistan somut olarak ortaya koymuşlardır. Rus orduları en şaşalı zamanlarında Napolyon'un, Kayser Wilhelm ve Hitler'in ordularının önünde mağlup ve perişan olarak geri çekilmişlerdir. Napolyon ile Hitler Rus ordusuna değil Rusya'nın tabiyat şartlarına yenilmişlerdir. Buzdan, dondan arta kalan Fransız ve Alman askerlerini (müttefiklerinin de yardımıyla) Paris ve Berlin'e kadar takip etmeyi ruslar büyük bir zafer olarak telakki etmişlerdir. Aynı şaşalı rus orduları küçük Polanya ile Finlandiya karşısında ile başarı kazanamamıştır. Ve nihayet, ünü kendinden büyük Kızıldordu'yu afganlılar ile çeçenliler perişan edip yenmişlerdir. Böylece Rus silahlı kuvvetlerinin caydırıcı bir güç olmadığı ortaya konulmuştur. Binaenaleyh, askeri işgale dayalı emperyalist bir politika Rusya'nın kendi ulusal varlığını da tehlikeye düşürebilir. Yanılmıyorsak, bugünkü Rus yönetimi bu gerçeği anlamış görünmektedir.

Sonuç

Kafkasya'nın bağımsız devletlerinin siyasi gelecekleri bölgede barış ve huzurun sağlanmasına; Rus enpeyalizmine tampon konumunda olan Ukrayna, Kazakistan ve Özbekistan devletlerinin her yönden güçlenerek kendi başarılarına ayakta durabilmelerine; ABD başta olmak üzere barışın sağlanmasında yaptırım gücü olan devletlerin ve Birleşmiş Milletlerin bu konuda kararlı bir politika izlemelerine; Türkiye, İran ve bilhassa Rusya'nın Kafkasya'daki yeni yapılanmayı kabullenerek iyi niyetli politika yürütmelerine ve siyasi dengeyi korumalarına; Kuzey Kafkasya'da RF'ye bağlı cumhuriyetlerin en az Çeçenistan kadar özerklik ve özgürlüğe sahip olmalarına, keza ekonomik kaynaklarını bağımsız olarak değerlendirebilmelerine bağlıdır.

Ekonomik gelecek ise siyasi gelecek ile sıkı sıkıya bağlantılı olduğundan, siyasi bağımsızlık devam ettiği sürece büyüüp gelişmeye devam edecektir. Kafkasya'nın petrol başta olmak üzere madencilik, turizm ve hayvancılığa dayalı tarım sektörlerinin lokomotif görevini yaptığı maddi kaynakları çağdaş serbest ekonomi kurallarına göre işletildiği takdirde tüm Kafkasya kısa zamanda refah ülkelerinin seviyesine yükselecektir. İhracat ve turizmden elde ettiği sermaye ile kendisi için gerekli olan sanayiini de zorlanmadan kuracak olan Kafkasya büyük bir ekonomik gelecek vadetmektedir.

ŞAMİL MÜRİDLERİNİN ASKERİ ÖRGÜTLENMESİ*

(ORDU)

Ahmet Hazer HIZAL

"Biz hiçbir yerde Şamil gibi tehlikeli bir düşmana rastlamadık. Onun kudretinde dini savaş nedenleri yatmaktadır; bu tıpkı İslamiyetin başlangıcında Peygamberin dünyanın dörtte birini ayağa kaldırdığı gibiydi..."
General Golovin (Cennetin Kılıçları, L. Blanch, shf 196)

Şamil 1843 yılında ordusunun çekirdeğini oluşturmak ve ülke üzerinde kontrolü sağlamak amacıyla MURTAZA adı verilen devamlı bir atlı birlik meydana getirmişti. Bu, adından anlaşılacağı gibi "seçilmiş özel birlik"ti. (Komando birliği.) Her (10) evden bir atlı alınarak bu birlikler toplanırdı. Köylüler, onların atlarını besledikleri gibi tarlalarını da işleyerek ürünlerini kaldırıyorlardı. Bu harika ve başarılı bir sistemdi. Böylece Şamil her köyden kendisine sonuna kadar bağlı bir müridler grubu oluşturmuş oluyordu. Murtazalar "10"lara, "100"lere, "500"lere ayrılırdı. Subaylar siyah, erler sarı Kafkas elbisesi giyerdi. 500'lerin komutanı genellikle Naiblerden biri olurdu. 100 ve 500'lüklerin komutanları göğüslerinin üzerine "Allah'ın yardımından daha kuvvetlisi yoktur" yazılı madalyalar takardı. Özellikle başarılı hizmetleri ve kahramanlıkları ile göze çarpanlar madalya ile ödüllendirilirdi. Ve bu, kılıçlarına da yazılırdı. Mesela Ahberdil Muhammed'in kılıcı üzerinde "Ahberdil Muhammed'den daha cesur biri, onun kılıcından daha keskin bir kılıç yoktur" yazılıdır. Sonraları şartların zorlamasıyla her evden bir asker alınmaya başlandı. Acil bir durumda ise, eli silah tutan herkes göreve çağırılıyordu. Çünkü bu topyekün bir savastı.

Şamil'in uyguladığı stratejiler, çağına göre mükemmel bir seviyedeydi. Uygun stratejik mevkiilerden yararlanarak düşmanı hareket halinde tutarak yoruyordu. Sanki sihirli bir güce sahipmişcesine komandolarını büyük bir hızla istediği noktalarda topluyor ve aynı hızla gözden kaybediyordu. Yanlarında birkaç gün yetecek yiyecekten başka bir yük taşımayan bu olağanüstü süratli müridler aniden dağlardan iniyor ve Rusların en az bekledikleri noktalardan onlara saldırıyorlardı. Şamil'in metodları tam bir hareketlilik gösteriyordu. Rus kuvvetlerinin zayıf taraflarını iyi kavramıştı. Ulaşım imkanlarının kısıtlı olduğu geniş bir bölgeye yayılmış çok sayıda kalelere yerleştirilerek dağıtılan Rus ordusuna, itina ile hazırlanmış saldırılarla büyük zayıflık vermişti.

25 yıl, zamanın en güçlü ordularına karşı dayanan ve onları yenilgiden yenilgiye uğratan Şamil'in, dâhi bir teşkilatçı ve stratejist olduğu şüphesizdir. (Rusların Kafkasya'yı istilası, John F. Baddeley, shf. 342-343-344, Çev. S. Özden, ist. 1989)

Rus ordusunun kaçaklarından yararlanarak teknik kıtalar teşkil olunmuştu. Bunların çoğu yurtları işgal edilmiş ve Ruslardan nefret eden Polonyalıları. Sanatkar, yetenekli Dağıstan halkı, teknik konularda da başarılı olduğunu gösterdi. Untsukul, Gimri, Vedenov'da top ve barut imaline başlandı.

*Yazarın hazırlamakta olduğu İmam Şamil ile ilgili kitabından alınmıştır. (B.K.)

1845 yılında Şamil Kuzey Kafkaya'yı doğudan batıya birleştirmek üzere ani olarak hakete geçti. Bu uzun uzun düşünülüp hesaplanmış bir hareketti. Planı, işgal altındaki Kabardey'i kurtarmak ve kendisini gizlice davet eden milliyetçi prenslerin kuvvetleriyle birleşerek Batı Adigey'e ve Karadeniz'e çıkmaktı. Böylece bu birleşik kuvvetlerle bütün Rus kalelerini yok etmeyi amaçlıyordu. Naibi Nur Ali'yi Vladi Kafkas geçidini tutmak ve buradaki kabileleri ayaklandırmakla görevlendirmişti. Bu ve buradaki kabileleri ayaklandırmakla görevlendirmişti. Bu cüretli ve tehlikeli hareket ne yazık ki aksi bir tesadüf neticesi olumsuz şartlara itildi. Tesadüfen Daryal Geçidi'nden Rusya'ya dönmekte olan General Gurko durumu farkederek derhal güneydeki Rus ordusunu harekete geçirdi. Nur Ali görevini yapamadı. Bu arada Alman asıllı general Freitag tarafından idare edilen bir Rus ordusu devamlı Şamil'in peşindeydi. Kabardey isyan edemedi. Atlı özel ulaklarıyla her an durumu kontrol eden Şamil, çekilme ve ilerleme yollarının tutulduğunu ve kuvvetlerinin imha tehlikesine düştüğünü anlamıştı. O daima insiyatifi elde bulundurur ve düşmana kendi istediği yerde saldırırdı. İnanılmaz bir süratle kuvvetlerini, hiç ezdirmeden Çeçenistan ormanlarına doğru geri çekti. Rus orduları Şamil'i kıl payı kaçırdıklarını farketmişlerdi. Şamil'in bu hareketi savaş tarihinde başarılı stratejik geri çekilmeye örnek gösterilmiştir.

Şamil batı Kafkas'taki Adige kabilelerini örgütlenmek için naibi Muhammed Emin'i göndermişti. Naib batı bölgesini 100 idari askeri mıntıkaya ayırarak başlarına tayin ettiği kişileri belirli görevlerle sorumlu tutmuştu.

Naip Muhammed Emin 1848'de Adagum mevkiinde yapılan millî toplantıda alınan teşkilata dair kararlardan başka Kafkasya'nın dışarıda temsili ve yardım talebi için faaliyetlerde bulunmuş, top dökümü ve silah yapımı konusunda Polonyalı mültecilerden faydalanmıştır.

Şamil'in bütün bu çalışmalarında onun uzadı gören iradesi ve teşkilat dehası ortaya çıkmaktadır.

Şamil elindeki bütün imkanları amansız bir enerji ile kullanmış ve düşmana karşı koymuştur. Ruslar olanca vahşetleriyle dalgalar halinde saldırıyorlar, ölüyor geri atılıyor sonra yine saldırıyorlardı. Bitmek tükenmek bilmiyorlardı. Rusya'daki kölelik rejimi (Kreopostnoi) onlara sonsuz insan kaynakları sağlıyordu. Hapishaneler ve maden ocakları, toprak köleleri, esir edilen ülkelerin insanları, sürgünler hep dağlılara karşı sürülüyorlardı. Ordunun kurmay teknik kadrosu Alman subaylarla doluydu. Klug von Klugenav, Rozen, Grabe, Freitag, Zass, Feze, Pullo ve daha niceleri. Velyaminof (Veli Emin), Argutinski, Suvorof, Kutuzof vb. gibi ruslaşmış eski Tatar asilzadelerinden gelen generaller Rus sürülerini acımasızca güdüyorlardı. Kaderci bir tevekkülle boyun eğen mujik yığınları, hapishane kaçkını caniler ve muhteris Rus Kazakları dağlara tırmanıyordu. Her dalganın çarpışında Kafkaslılar efsane kahramanları gibi teker teker düşüyor, nüfus azalıyor ve yeri doldurulmayacak büyük kayıplara uğruyordu.

1984 yılının sonlarında, Ankara'ya geldiğim günlerde, O'na "Kandemir Paşa" diyorlardı. Yüzyüze gelmeden, kendisini bu kısaltılmış adla tanımuştım. Sonra, Demir Polat Kubat'ın Emek'teki evinde biraraya geldik.

Polat Amca'yı, Ormancılık Mesleği'ne başladığım 1965 yılında, Erzurum'da tanımış, zengin hatıralarını dinleme imkanı bulmuştum. Yıllar sonra, ailece Ankara'da bulunduklarını öğrenince, çok sevinmiş, fırsat buldukça kendisini ziyaret etmeye başlamıştım.

Ne var ki, Kandemir Paşa ile biraraya gelmemiz, Polat Amca'nın, sağlıklı yaşam dolu günlerinde olmamıştı. Hayata veda etmişti. Cenazesi henüz evindeydi. O'nunla yüzyüze gelmemiz, böylesine hüznü bir ortam içinde meydana gelmişti.

Ev kalabalıktı. Biz erkekler ayrı bir odada oturuyorduk. Kimse konuşmuyordu. Sonunda, sessizliği Kandemir Paşa bozdu. Hayatın, yaşamın güzel; ancak, ölümün kaçınılmaz bir olay olduğunu anlattı. O'nun vasıtasıyla, tanışmayanlar birbirilerini tanıdılar. Özetle aramızdaki ilişki, bu şekilde başladı.

General Musa Kunduk; Kuzey Kafkasya'da, bağımsızlık savaşlarının sonuna doğru, Çeçen Bölgesi'nde bulunan Rus Birlikleri'nin komutanıydı. Kafkasya Cephesi Sol kanat komutanı General Melikof'a bağlıydı. O'ndan emir alıyordu.

Melikof, Çeçenler'in bir kısmını, Terek Nehri'nin kuzeyindeki bozkıra göçettirerek, bölgedeki nüfusu azaltmak istiyordu. Çeçen direnişini tamamen yoketmek için, bunu gerekli görüyordu. Aklından geçenleri, bir rapor halinde, Tiflis'te bulunan Genel Komutanlığa bildirmişti.

General Kunduk, Asetin ve Kuzey Kafkasya kökenli olduğu için, bu tehlikeli girişimi durdurmak maksadıyla gayret gösterdi. Fakat, başarılı olamadı. Ayrı bir teklifle, Melikof'un teşebbüsünü önledi.

Başkomutanlığın onayı üzerine, Ordudan istifa etti. Ailesi, akrabaları ve üçbin Çeçen ile birlikte Türkiye'ye göçetti.

General Musa Kunduk ile birlikte Türkiye'ye göçedenler, kara yolunu izleyerek gelmişlerdi. Kars ve Muş yöresine yerleştiler. Şu anda, özgeçmişini anlatmaya çalıştığım Avni Kandemir'in ailesi bu grubun içinde bulunuyordu.

Avni Kandemir, Kars'ın Sarıkamış ilçesi'nin Hamamlı Köyünde, 1928 yılında doğdu. Babası (Kasım), annesi Fatma Hanımefendi idi. Ailenin, Avni dahil ikisi kız, üçü erkek beş çocukları olmuştu.

Kandemir Ailesi, kalabalıktı. Amca, hala, ve teyzeler, bunların çocukları, önemli bir yekün tutuyordu. Yüksek Mühendis Tümgeneral Özdemir Kandemir, Avni Bey'le kardeş çocukları oluyorlardı.

Avni Kandemir, çocukluğunu zor günlerde yaşadı. İlk Okula, bir yıl gecikmiş olarak, köyünde başladı. Okuldan gelir gelmez, babasına yardıma koşuyordu. Hayvan otlatıyor ya da tarlada çalışıyordu.

O, sevecen bir babaydı. Uzakta kalan geçmişini anlatarak, hatıralarını çocuklarıyla paylaşıyordu. "İlkokulda, kıvrıp-bükerek, pantolonumun arka cebinde taşıdığım bir tek sarı defterim vardı. Başka hiç bir not, kitap ya da defterim yoktu. Buna rağmen okulu bitirdim." Diyordu. Sonra, kahkaya patlatıyor, hüzünle hayvan otlatıyor, tarlada çalışıyordu. Buna rağmen, başarılı bir öğrenci oldu.

Daha ortaokul öğrencisiyken, asker olmaya karar vermişti. Bir engelleme olur endişesiyle, ailesine haber vermeden Konya Askeri Lisesi'ne gizlice başvurdu. Dileği kabul edildi. Okulu İstanbul'a nakledince, Kuleli Askeri Lisesi'nden, 1947 yılında mezun oldu.

Devre arkadaşları ile birlikte, 1997 yılı Eylül ayı sonunda, Kuleli'den mezun oluşlarının 50. yılını kutlayacaklardı. Ne hazin bir rastlantı ki, tam bu esnada hastalandı. Toplantıya katılamadı.

Avni Kandemir, Harb Okulu'nu 1949 yılında başarılı bir öğrenci olarak bitirdi. Okul sekizincisi olmuştu. Havacı grubuna seçilmişti. İlk olarak, Eskişehir Hava Okulu'nda uçuş brövesini aldı. Pilot teğmen rütbesiyle, Hava Kuvvetlerine katıldı. Daha sonra; Bursa'da 9. Tayyare Alayı'nda Thunder Boltlar'la, Balıkesir 9. Hava Üssü'nde jetlerle uçtu. Üsteğmen oldu.

Bu esnada, nişanlanıp evlenmişti. Evliliği takip eden günlerde, Diyarbakır'a tayin oldu. Burada, lider olarak filo akrotimini kurdu. Daha sonra, yurdun değişik yerlerinde, çeşitli hava birliklerinde görev yaptı.

1967 yılında, Yarbay rütbesiyle Radar Mevzi Komutanı olarak Şarkışla'ya tayin oldu. Burada iki yıl görev yaptı. Bu süre içerisinde; Sivas, Kayseri, Pınarbaşı çevresinde bulunan Çerkez Köyleri'ni gezdi. Yörede bulunan hemşehrileri ile ilişki kurmak, O'na büyük bir zevk verdi.

Şarkışla'dan sonra; Albay Rütbesiyle İzmir Ana Jet Üs Uçuş Grup Komutanlığı görevlerinde bulundu. Eskişehir'de iken, yöredeki Çerkezler'le tanışıp görüşmekten büyük mutluluk duydu.

Kıbrıs hava hareketından sonra, üstün başarı ödülü aldı. 1978'de Ankara'ya tayin edildi. 1980 yılında da General oldu. Dört yıl boyunca, Hava kuvvetleri Karargahı'nda, Türkiye'nin hava savunmasından sorumlu, Hava Savunma Daire Başkanı olarak görev yaptı. 1984 Ağustosunda da, kendi isteğiyle emekliye ayrıldı.

Önce değişik firmalarda danışmanlık yaptı. Daha sonra; dört yıl boyunca, Hava Kuvvetleri Elektronik Sanayi (HAVELSAN)'nın Genel Müdürlüğünü üstlendi. 1993 yılında, artık kesin olarak emekliliği kabullendi ve İzmir'e yerleşti.

Ankara'dan ayrılmadan önce; Gölbaşı'nda, onuruna bir yemek verilmişti. Bu yemeğe, ben de davet edilmiş, yanyana oturmuştuk. Neş'eliydi. Yapılması gerekenleri yapmış, gönül huzuru içinde olan her insan gibi rahattı. Birlikte, güzel bir akşam

geçirmiştik.

Evet, emekli olmuştu. Ancak O, vaktini boş geçirecek bir mizaca sahip değildi. Hastalanıp, hayata veda edinceye kadar, okudu, araştırma yaptı ve yazdı.

İzmir'e yerleştikten sonra, Strateji Dergisi'nin yazı kadrosunda yer almıştı. Yazma işini sürdürdü. Toplantılarına katıldı.

Hayata veda etmeden altı ay kadar önce, Cumhuriyet Gazetesi'nde, çeşitli konularda yazı yazmaya başlamıştı. Olaylar ve Görüşler köşesinde, 7 Eylül 1997 pazar günü, "Yetsin Bu Çirkinlikler" başlığı altında son yazısını yazdı.

Yarım kalmış bir projesi daha vardı. "Çerkes Kimdir? Çerkeslik Nedir?" başlığı altında, bir çalışma başlatmıştı. Birinci bölümünü bitirmiş, arkasını getiremeden sağlığı bozulmuştu.

Değerli Paşamızın, konulara nüfuzu güçlü, anlatımı akıcıydı. Son çalışmasını tamamlayabilmiş olsaydı, önemli şeyler öğrenecektik.

11 Eylül 1997 günü rahatsızlanmıştı. Hastaneye yatırıldı. 18 Eylül günü, fenalaşınca acilen ameliyata alındı. Ne var ki, sonuç olumsuzdu. Ameliyat esnasında mikrop kapmıştı. İkibuçuk ay yoğun bakımda kaldı. 4 Aralık 1997 perşembe günü hayata veda etti. 5 Aralık Cuma günü de, törenle toprağa verildi.

General Avni Kandemir'in kısa özgeçmişi; Sayın Halis Aşetey ile Merhumun kızı Ayşegül (Kandemir) Öğün'ün verdikleri bilgilere göre bu şekilde. Ancak O'nun hayatı bundan ibaret değil. Mesleği olan Askerliğin ötesinde çok önemli özellikleri vardı. Kültürlü ve şair ruhluymuş. İnsanları seviyordu. Haksızlıklara karşıydı. Topluluk içinde bulunmayı görev sayıyordu. Alçak gönüllüydü. Toplantılarda, önce dinler, sonra konuşurdu. Bilmediği konularda, ısrar etmezdi. Öğrenmeye çalışırdı. Yaşını ve ulaştığı yüksek mevkileri, hiçbir amaçla kullanmazdı.

Ankara Derneği, eski ve yetersiz binasını yıktırarak, bir yenisini yaptırmak amacıyla temel atmıştı. Aylar yıllar geçmesine rağmen, inşaat ilerlemiyordu.

Dernek Yöneticileri, camiamızın önde gelen büyüklerini davet ederek bir toplantı düzenlediler. Sıkıntılarını anlattılar.

Toplantıya katılanların arasında, Avni Kandemir Paşa da vardı. Yapıcı konuşmaları ile olumlu kararlar alınmasına katkıda bulundu.

Güney Osetya ve Abhazya'da meydana gelen kanlı olaylar üzerine, Ankara Derneği'nin öncülüğünde, gayri-resmî olarak bir dayanışma komitesi kurulmuş, seri toplantılar yapılmaya başlanmıştı. Paşa, yapıcı üslup ve kişiliğiyle, her zaman bu toplantılarda bulundu.

Kandemir Paşa, Ankara Derneğinin güçlendirilmesi için yapılan çalışmalara da katıldı. Teklif üzerine, yönetim kurulunda da görev almayı kabul etti.

O'nu çok üzen olayları anlatmak istemiyorum. Yaşına, bilgi ve sahip olduğu liyakate rağmen, hiç bir olumsuzluğu kişisel mesele yapmamaya özen gösterdiğini söylemekle yetineceğim. Dernek çalışmalarında hayal kırıklığına uğramasına rağmen,

darılıp geriye çekilmedi. Birleşik Kafkasya Konseyi'ne kurucu üye olarak katıldı.

Toplantılarda, sürekli beraber olduğumuz için, birbirimizi daha iyi tanıma fırsatı bulmuştuk. Yaşça benden büyük olduğu halde, bana değer veriyordu. Kitaplarımı okuduğunu söylüyor, yeri geldikçe düşüncelerini bana aktarıyordu.

1985 yılında "GENAR" adlı romanımı yayımlamıştım. Paşa, ilk takdir duygularını belirtenlerin başında geliyordu.

Okuyucuya; Genar'ı, ikinci ve üçüncü ciltlerin izleyeceğini bildirmiştim. Ancak, yazma işi bir türlü ilerlemiyordu. Kaynak yetersizliğinden, çalışamıyordum.

Kandemir Paşa, bir karşılaşmamızda, tabiri caizse, nihayet patladı. Sesini alçaltarak: "Sevgili Osman!" dedi.

Allahını seversen, şu Genar'ın devamını getir. Meraktan çatlayacağım!

Kendisine, içinde bulunduğum sıkıntıları anlattım. Yazmak için bilgi gerektiğini söyledim.

O, başını ağır ağır salladı. "Haklısın!" diyerek, hüzünlü bir ifadeyle gülümsedi.

-Elimde, İngilizce kitap var. Kafkasya tarihi ile ilgili. Ürdünlü bir hemşehrimiz yazmış. O'nun sana tercüme edeceğim. Dedi.

Ardından, kitabın hacimli olduğunu, tercüme işinin zaman alacağını söyledi. Sanırım, beni fazla ümitlendirmek istemiyordu.

Paşa, kişiyi boş sözlerle doyurmaya kalkacak biri değildi. Son konuşmamızdan on gün kadar sonra telefon etti. "Kitabın ilk bölümü tamam," dedi. İstedğin zaman, aldırabileceğimi söyledi.

Kararlılığın, söze sadakatın bu kadarı olur. Her on ya da onbeş günde bir, kitabın bir bölümünün tercümesi elime geçiyordu. O'nun bu yardımıyla çalışmam hızlandı.

Paşa bana uğurlu gelmişti. Bir defa, başka kaynaklar da akmaya başlamıştı. Üç ciltlik, Kafkasya Dizisi'ni tamamladığım gibi, Yunus Emre'nin hayat hikayesini de yazmıştım.

İş Bankası,1990'da "Yunus Emre Barış ve Sevgi Yılı" nedeniyle, şairin hayatını konu alan bir yarışma düzenlemişti. Bu yarışmaya katılmış, mansiyon almıştım.

Kandemir Paşa, gerek Kafkasya Dizisi ve gerekse Yunus Emre, henüz basım aşamasındayken Ankara'dan ayrıldı. İzmir'e yerleşti.

Sanırım, 1994 yılının bahar aylarıydı. kitaplar piyasaya çıkar çıkmaz, Kandemir Paşa'yı telefonla aradım. Birer örnek göndermek için, adresini istedim.

Paşa, her zamanki gibi lütufkardı. Güzel sözlerle beni ödüllendirdi. İlave olarak, Strateji Dergisi'nin yazı kurulunun yapacağı toplantı nedeniyle, Ankara'ya geleceğini söyledi.

Bir hafta sonra, Sıhhiye'deki Ordu Evi'nde buluştuk. Kitapları verdiğimde, onları uzun süre karıştırdı. Hepsine tek tek baktı. En sonra, Yunus Emre'yi gösterdi.

-Bizim ailenin Yunus hayranı olduğunu biliyor musun? Dedi.

Akşamın erken saatleriydi. Beni bırakmadı. Birlikte yemek yedik. Geç saatlere kadar, oturup sohbet ettik. Maalesef, bu bizim son görüşmemiz oldu. Ancak, haberleşmemiz devam etti.

Kandemir Paşa'nın, 26.12.1995 tarihinde, bana yazdığı mektubu aynen aktararak, sözlerime son vermek istiyorum.

BİR KÜLTÜR KODU OLARAK
KUZHEY KAFKASYA'DA İNSAN İSİMLERİ*

Dr. Yaşar KALAFAT

Dağıstan'da karşılaştırmalı halk inançları alan çalışmalarını sürdürürken (30 Aralık 1997-06 Ocak 1998) Mahaçkala'da yayınlanan Naş Dağıstan isimli yayın organının 184-185 ve 186 numaralı sayısında, "İslâm öncesi Dağıstan halklarının isimleri" adlı bir inceleme yazısına rastladık. "Erkeklere ve kızlara ait" tarzında ayrılan bu isim listesi Dağıstan'da İslamdan evvel bir ortak kültürün hakim olduğunu gösteriyor. Bu isimler bugün Dağıstan halklarının bir çoğunda ortak olarak yaşamaktadır. Bu isimlerin büyük kısmı Türkiye Türklerinde de yaşamaktadır. Bu listedeki **erkek isimleri**; Abiy, Avadzi, Aga, Agav, Agay, Adjak, **Adil**, Ajy, Azamat, **Aziz**, Aygum, Aydemir, Aydın, Akay, Akbulat, Aldan, Alpan, Alpaş, Alböri, Amadzi, Apudzi, Andunih, Araş, Aratshan, Asev, Atabay, Atav, Atay, Ahberdi, Ahilçi, Ahkubek, Açakan, Aşahan, Bagadur, Bagand, Bagin, Badavi, **Baki**, Bammam, Baraşı, Bari, Bastamin, Batır, **Bahtiyar**, Beybulat, Beksultan, Bektemir, (Temirbek), **Bilal**, Biney, Biyakay, Bozigit, Bodon, Borz, Buday, Bulaç, Buragan, Butta, Gagü, **Gaydar (Haydar)**, Galbats, Gebeh, Gerga, Girey, Giray, (Gerey), Gitin, Gugay, Dadaş (Dadam), Dadav, Daku, **Daniyal**, Dandamay, Dalgat, Dengä, Digay, Cagişi, Zepir, Zoruş, Zugum, Zubari, **Zulkarnay**, **Zulkipli**, İbat, İbolav, İzarnit, İzi, iniv, Inkvaçılav, İrbani, İskender, Kazabi, Kaitmaz, Kamav, Kumbulat, Kardaş, Kara, Kilas, Kılıç, Lugu, Molaçi, Mamma, Montaş, Mahay, Mirgim, **Muzar**, **Nazmet**, **Nasuh**, Özdemir, Özduzmuş, Ölmez, **Paşa**, Rulat, Salak, Satmar, Sotav, Sungur, Suragat, Surhay, Sutay, Tabur, Taymuraz, Tamerlan, Tohtar, Telyakoy, Temirbulat, Temiş, Tetekay, Turaç, Tolbo, Toturbu, Tulpar, Uzakay, Ullubiy, Umav, Umat, Umalat, Urisilav, Uhuma, Uçimi, Hangişi, Hanjar, **Hosay**, Hasbulat, Hastin, Haybar, Çahay, Çebekan, Çihil, Çepov, Çingiz, Çintir, Çukan, Çupalov, Çupan, Şabaz, Şaasu, Şambal, Şahtemir, Şirav, **Şevket**, Eldar, Elçin, Erkeylan, Eçilac, Yangiçi, Yaşar, **Kız isimleri**; Ajay, Aybike, Aymisey, Ayna, Aylin, Ayhali, Ayhanım, Anav, Arivat, Arivjan, Asil, Aslı, Atev, Atıy, Atı, Bakanoy, Batuli, **Bayzat**, Bahşat, Bahu, **Bibi Hanım**, Bike, Bilan, Variget, Gerekmez, Gigili, Ginda, Gusavra, **Gülizar**, Gülnara, Gulyar, Jensu, **Dilara**, Dinara, Zaza, Zalum, **Zamina**, **Zarina**, Zayra, **Zarema**, Zümrud, Zuri, İzev, İzdek, İngili, İsbat, Isaum, Kacar, Kusham, Kızak, Kıştay, Kıştamam, Mecudu, Muy, Nabat, Nazlı, Nargıs, Paguzdek, Papum, Pirhan, **Savdat**, Soybat, **Sidrad**, **Suat**, Sultanat (Sultanum), Suntanu, Suhambike, Soydu, Tojli, Tamam, Tabu, Telehan, Tetey, Taus, Tubhat, Totukuş, Tatuhamım, Totoş, Ukuv, Umgani, Umuv, Umuya, Ulangerek, Uspahi, Fazu, Hasbiçe, Handulay, Hanika, Cıbay, Bubarz, Yakar, Yamarsak'dır.

Her iki alfabede seslerin birbirine takabül etmediğini biliyoruz. Telafuz

farkı da isimlerin yazıya farklı aksetmelerini sağlamaktadır. Bununla beraber Arapça ve Farsça olduğu Türk kültürüne İslamiyet üzerinden girdiği sanılan bir çok ismin Dağıstan'da ve Türkiye Türkçesinde İslamiyetten evvel de var olduklarının bilinmesi ilginçtir. Ayrıca Gerekmez, Oğlangerek gibi öteki aleme mesaj verici kelimelerin fonksiyonları ile birlikte bulunmaları inanç ortaklığının geçmişini gösterir. İlaveten Dada, Posof Türkmenlerinde (büyüğüm); Dadaş, Erzurum'da (Erkek büyüyüm) anlamında yaşarken Dağıstan'da da bulunmaları önemlidir. Beher ismin etimolojik tahlilleri bizi önemli sonuçlara götürecektir. Mümkün olmalı, Türk kültürünün geçmişinin tayini itibariyle, diğer kavimlerimizde de benzeri isim listeleri çıkarılabilmektedir.

Çalışmamı özetlemem gerekir ise;

Evvelce Karacay-Balkar ve daha sonrada Çerkezler üzerinde yaptığım halk inancı çalışmalarından sonra şimdi Dağıstan halklarından Kumuk, Avar, Tabasaran ve diğerleri ile ilgili çalışmalarım bendeki teorik bir kanaati güçlendirdi. Buna göre Kuzey Kafkasya halklarının geçmişteki dinleri (Türkçe konuşsun veya konuşmasın) ile Türklerin kadim dinleri arasında (izlerini halk inançlarından hareketle takip edebileceğimiz) büyük bir ortaklık, aynılık var.

Bu konuda yeteri kadar araştırma yaptığım iddiasında değilim. Ancak yapabildiğim tespitler beni Ata kültü, Kam kültü, Ak iyeler, Kara iyeler, Sacı, Ad verme ile ilgili inançlar v.s. itibariyle bu teşhise götürüyor. Ak ve Kara iyelerde fonksiyon tamamen aynı iken, yerel diller itibariyle bu isimlere verilen sadece adlar değişmiştir. İnancın mahiyeti aynıdır. İsimlerde değişiklik sadece dillerin farklılığından gelmektedir.

Bizim yaptığımız ferdi çalışma ile kuzey Kafkasya halklarının mitolojik ve töresel akrabalığını ortaya koymak doğal olarak mümkün değildir. Bu akrabalığın Türk mitolojisi ve Türk töresi içerisindeki yerini belirtmek de şahsi gayretle olacak iş değildir. Bizim yaptığımız teorik bir tesbittir. Bu tesbitin afaki olmadığını göstermeye çalıştık. Bu teorinin önemi de tartışılmayacak kadar açıktır. Biz, temas ettiğimiz bu hizmetin nasıl yapılacağını da biliyoruz. Meselenin halli inançların katoloğunun yapılmasından geçer. Halk inançları 40-50 kod başlığı altında toplanılır, beher kodun karşılığı Kuzey Kafkasya'da mesala Dağıstan'dan başlanılarak tesbit edilir. Bu çalışmanın sonucu incelenilen bölge halklarının, halk kültürü itibariyle akrabalık derecesini gösterecektir. Aynı çalışma Türk dünyası genelinde Türk halkları için yapılacaktır. İki çalışmanın verileri tekrar bir arada değerlendirilmeye alınacaktır. Bizim bu çalışma için yapabildiğimiz (sınırlı örneklemelerle) belirli alan için olmuştur.

*Bu yazı "Görebildiğim Dağıstan (Sosyal-Kültürel-Siyasi-Başın ve Eğitim Hayatı) ve Dağıstan Halk İnançları" isimli alan çalışmamızdan özetlenmiştir. Y.K.

21. YÜZYILA GİRERKEN KAZAK TÜRKLERİ

Lokman UZEL

İki yıl öncesiydi, Kazakeli'nin tam bağımsızlığından yana olan ve ikiye bölünmüş olan YELDOKSAN Halk Hareketi'nin iki kanadında birleşerek Almatı'da Ak-ev'in/(meclis) önüne kadar yürüyüş yaparak devlet başkanının ülkenin çataklarına önem vermesini istemişti. Gerek aydınlarca gerek halkça desteklenmişlerdi. Bu ülkedeki muhalefet yönetime ulaşacak değerde sanılmakta idi. Ancak aradan geçen dönem içinde muhalefet, kadrolarını yönetici seviyesine ulaştıramamış, çoğalmada, yada ülke çıkmazlarını çözmede ilerleme gösterememiştir. Sık sık ülkenin iyi yönetilmediğini söyleyip durdular. Bu arada Nursultan Nazarbay Abişoğlu'nun görevlerinden çıkardığı kişiler Azamat adında yeni bir muhalefet partisi kurmuşlardır. Ne varki Azamat Partisi kurucularının, sadece devlet tecrübesi Yeldoksan Halk Hareketi ve Azat partisine göre daha çoktu. Yalnız muhalefet partileri bu günkü yönetime karşı derli toplu ve daha iyi cospar (plan) ile öne çıkamıyordu.

Bu arada Kazakeli Devletbaşkanı sayın Nursultan Nazarbay ve yöneticileri, yaptıkları eksiklik ve yanlışlarına karşılık güven yitirseler bile muhalefet bugünkü yönetimin yerini dolduracak güveni veremiyordu.

Muhalefetin yetersizliği günden güne gün yüzüne çıkmakta iken, Kazakeli'ni bir kağan gibi yöneten Nursultan Nazarbay, iki önemli konuda yaptığı yeniliklerle hem yönetimini güçlendirdi, hem de Türk ata-babalarının gösterdiği yolda Doğu Türk Devletleri'nin ve Türk ulusunun güvenliğini sağlayıcı bir işi gerçekleştirdi. Bunlardan birincisi; devlet görevlilerine çeki düzen verme ile ilgilidir. Devlet görevlilerine; bu güne deyin kendi çıkarları doğrultusunda çaba gösterdiklerini ancak bunun artık sona ermesi gerektiğini, yurttaşların istemlerine kulak asmaları gerektiğini duyurmuştur.

Bu nedenlerle son aylarda Kazakeli'nde bazı kıpırdanmalar olmaktadır. Bu kıpırdanmaların değerlendirilmesi ise hükümete ve muhalefete ya bazı yandaşlar kazandırmış ya da kaybettirmiştir. Özünde haklı ya da haksız bir yan, veya yandaş olmadığı halde muhalefet kanadının olaya yanlış yaklaşımı, yönetimi sıkıntıya düşmekten kurtardığı gibi yönetime yeni yandaşlarda kazandırmıştır. Birinci gelişme şöyle; herkesce bilindiği gibi toplumun Kazakeli'ndede öteki yeni bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetleri'nde olduğu gibi ekonomi ve yeni ömüre alışmada bazı çatakları vardır. Özellikle büyük şehirlere uzak yerlerden gelip yaşayan insanlar iş bulmada, geçimini sağlamada çok zorluklar çekmektedirler. Ruslar'ın döneminde herşeyin devletçe sağlanmasına alışmış olan Türk insanı artık birden bire öz ömründe bütün çalışmaların kendisince yürütülmesine alışmadığından, çalışma girişiminde başarılı olamamakta ya da tembellik etmektedir. Halk; çataklarının devletçe çözülmesini isterken, devlet; devletin artık böylesi çatakları çözmeyeceğini düzenin değiştiğini söylemektedir. Bunun üzerine muhalefet kanadı; yönetimin halkın isteklerini karşılaması gerektiğini karşılamazsa, halkın sokağa dökülmesi gerektiğini öne sürmektedir. Yönetim ise; bölgedeki yöneticileri halk için iyi çalışmalarını, artık kendi çıkarlarını kollamayı durdurup, yurttaşların isteklerine kulak asmaları gerektiğini belirtmektedir. Bunun yanısıra yurttaşlar çalışmaya çaba göstermeye çağrılmaktadır. Almatı Devlet Üniversitesi'nden bir ilim adamı

ayrıca adı geçen Türkistan şehri bölgesine gidiyor ve incelemelerde bulunuyor. İlk gözlemlerine göre; köylerde yaşayan işsiz kişiler, düğünlerden geri kalmayıp masada içkilerini eksik etmeyip, durumlarından yakınmaktadırlar. Ayrıca şehirde okuyan çocuklarına yardım edemediklerini gördüğünü ve işittiğini belirtip, halkın elindeki paranın değerini bilmesi gerektiğini içki ve eğlencenin yerine çocuklarının isteklerini karşılamaları gerektiğini belirtiyor. Öte yandan devlet görevlilerinin kendi çıkarlarını gözeterek görev yaptıklarını da belirtmektedir. Sayın Nursultan Nazarbay da bu konuyu gündeme getirerek, devletin eksik ve yanlışlarını düzeltmede dahada geç kalmayacaklarını açıklamaktadır.

Bu tartışmaları izleyen yurttaşlar ve aydınlar, yine yönetimin hatalarına karşı muhalefetin devlet işlerini yürütebilecek seviyeye gelemediğini, aslında muhalefette yönetimdekilerdekenden daha büyük eksiklikler olduğunu belirtiyorlar.

İkinci gelişme: başşehirin Almatı'dan Akmola'ya taşınması olayıdır. İki yıl önce sayın Nursultan Nazarbay Kazakeli başşehirinin Akmola'ya taşınacağını bildirmesi üzerine her kesim kendisine göre yorum yapmıştı. Ülkedeki yabancı devlet adamları/elçilikler ve Moskova'daki Rus devlet adamları konuyu ciddiye almamışlardı. Devlet adamlarından Türk-Kazak boyundan olan kesim, bunun ülkenin geleceği için bir güvence olarak yapıldığını söyleyerek çıkacak zorluklara katlanılması gerektiğini vurguluyorlardı. Devlet adamlarının içinde Rus asıllı olanlar olayı Kazakeli toprakları güvence altına alınıyor, Rus sınırına yakın olan Kazak şehirlerindeki ezici Rus çoğunluğu etkisiz kılınacak. Kazak elcanı Kazaklar'ın en az olduğu bölgelere kaydırılacak diye yorumluyorlardı.

Muhalefet ise devlet başkanının bu açıklamasına karşı tartışma başlatmak istemiş ve bu karara çok katı bir şekilde karşı çıkmışlardır. Basın yayın yolu ile yapılan tartışmalarda muhalefetin karşı çıkma nedenlerini yeterli ve gerçekçi sebeplere dayandıramamasıyla ülkenin güvenliği, dışişleri ve içişleri alanlarında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadığı anlaşıldı. Muhalefetin ülke yönetimine hazır olmadığı gibi muhalefette bile boşluk yarattığı konusu gündeme geldi. Gerek aydın kesim gerek halkın çoğunluğu yönetimin eksik ve yanlışını görüyor, gözleri güçlü bir muhalefeti arıyordu.

Evet Devlet Başkanı Nursultan Nazarbay, kendi devlet görevlilerini eleştirerek ve Akmolayı başşehir yaparak bir yandan 21. yy'a ülkesinin güvenliğini sağlayarak, öte yandanda yönetimini güçlendirerek girmeyi başarıyordu.

Akmola Almatı'nın kuzeyinde ve Almatı'ya 900 şakırım (km) uzaklıktadır. Akmola'da Ruslar'ın elcanı %90'ı bulmaktadır. Şehrin elcanı 300 bin kadardır. Akmola şehrine komşu olan bazı şehirlerde de Kazakların elcanı %3-4'lere kadar düşmektedir. Eski Sovyetler Birliği'nde önemli üst görevlerde bulunan N. Nazarbay Türk dünyasının en ince ve zayıf yerini görmüş, ülkesinin ekonomi alanında çalkantılı günler yaşadığı dönemde olmasına bakmayarak, üstelik her türlü muhalefeti göğüsleyerek bu Türk dünyasının geleceğini yakından ilgilendiren başşehere taşınma işini gerçekleştirmiştir. Şimdilik pek çok bakanlıklar yeni başşehere taşınmış, kalanları da yeni çalışma yerlerinin yapımını beklemektedirler. İşte bu kutlu gelişmeye, Rusya, ABD- Avrupa ülkeleri ve Kazakeli'ndeki muhalefet karşı çıkmaktadır. Böylece Kazakeli'ndeki Muhalefet kanadı elindeki tek övünç konusu ulusculuğuda ülkeyi yönetenlere kaptırmış, halk için bir umut ışığı olmaktan çıkmıştır.

KARAÇAY-MALKAR NART DESTANLARI

-III-

Adilhan ADİLOĞLU

NARTLARIN DEMİRCİSİ DEBET/DEVET

Nart Debet, Gök tanrısı ile Yer tanrısının oğludur. Tanrılar ilk olarak Debet'i yaratmışlardır. Diğer Nartlar Debet'den türemişlerdir. Tanrıların oğlu olan Debet'in kalbi ve kanı ateşten yaratılmıştır. Debet sadece ilk Nart değil, aynı zamanda Nartların hem ilk demircisi hem de ilk öğretmenidir. Tanrılar Debet'i Elbrus Dağı'nın eteklerinde yarattığı için Debet, demiri ve çelik yapımını orada öğrenmiştir. Debet, demir ve diğer madenlerin dilini bilmekte, onları kendi çıplak elleriyle kolayca işleyebilmektedir. Ayrıca, kuşlar ve diğer yabancı hayvanlarla konuşabilme yeteneğine sahiptir. Kılıç, balta, mızrak, ok gibi silahları ve silah işlemeyen zırhları ilk defa Debet yapmıştır. Ayrıca, ilk kez at nalını yapan da odur. Hatta destanların bir bölümünde anlatıldığı gibi Debet, Nartlara bir de demirden at yapmıştır. Eğer Nart Debet'in yaptığı silahlar olmasaydı Nartlar düşmanlarına karşı zaferler kazanamayacaklardı. Nartlar, atlarına Debet'in yaptığı nalları çakmasaydılar, uzun seferlere çıkamayacaklardı... Nartların demircisi Debet'in yaptığı silahlar göktaşı (meteor) alaşımıdır. Bu yüzden, Nartların kılıçları çok sağlamdır ve vurdukları yeri kağıt keser gibi kesmektedirler.

Göktaşı alaşımı kılıç motifi Osetlerin Nart destanlarında da geçmektedir. Sözelimi, Nart Ahsar'ın kılıcı gök taşı alaşımıdır. Kafkasya halklarının Nart destanlarında geçen ortak bir başka motif ise şöyledir; Nart kahramanlarından olan Raçıkav kılıcıyla Gilastırhan'ın kafasının bir bölümünü keser. Debet de bakırdan bir levhayı kesilen yere monte eder ve Gilastırhan'ı iyileştirir... Nart kahramanının kafasının bir kenarının kesilmesi ve kesilen yere bir bakır levhanın konulması motifi diğer Kafkas destanlarında değişik bir şekilde anlatılmaktadır...

Karaçay-Malkar destanlarında, Nartların demircisi Debet'in ölmediği; gökte, Tanrılar katında hala yaşadığı ve demircilik yaptığı anlatılır. Bir efsaneye göre; Nart ülkesinde yapacak bir iş kalmadığından, Debet kendisine demirden kanatlı bir araba yaparak göklere geçer ve orada demircilik sanatına devam eder. "Yıldızlar, Debet'in gökteki atölyesinde demir döverken çıkardığı kıvılcımlardır..." Yani Debet ölmemiştir ve göklerde, tanrılar katında yaşamaya devam etmektedir.

Debet vasıtasıyla anlatılan "demir" kültü, Karaçay-Malkar Nart destanlarının farklı özelliklerindendir. Demir kültürünün, bütün Türk Moğol destanlarında olması ise başka bir dikkat çekiçi husustur...

SATANAY/SATANAY-BİYE

Satanay-Biye'nin babası güneş tanrısı, annesi ise ay tanrısıdır. Tanrıların kızı olan Satanay- Biye güzelliğin ve bilgeliğin sembolüdür. Bütün Nart kahramanlarını perde arkasından yöneten hep Satanay- Biye'dir. Satanay- Biye'nin doğa üstü gizli

güçleri ve bir takım sihirleri vardır. Her şeyi önceden bilir ve çok kuvvetli öngörüsü vardır. Satanay- Biyçe, birtakım olayları ve tehlikeleri önceden sezerek Nartları uyarmakta ve onları çeşitli tehlikelerden kurtarmaktadır. Bu yüzden Nart kahramanları, Satanay- Biyçe'ye danışmadan hiçbir işe kalkışmazlar.

Satanay- Biyçe, Nart kadınlarına yünden çuha yapmasını, elbise dikmesini, boza yapmasını, ekmeği pişirmesini, sütten peynir ve yoğurt yapmasını öğretmiştir... Satanay- Biyçe'nin adı Nart destanlarında derin bir saygı ve büyük bir sevgiyle anılır...

NART ÖRÜZMEK

Nart örüzmek, gökten düşen bir meteor (kuyruklu yıldız) kayasından doğmuştur. Bir dişi kurt, Örüzmek'i alıp götürmüş ve kendi sütüyle beslemiştir. Daha sonra Nartların demircisi Debet, Nart Örüzmek'i dişi kurttan alıp Nartların ülkesine götürmüştür...

Karaçay-Malkar Nart destanlarında anlatılan Nart Örüzmek, Nartların lideridir ve Satanay-Biyçe'nin kocasıdır. Emegenler, Nart Örüzmek'ten çok çekinirler. Çünkü, Nart Örüzmek pek çok emegeni öldürmüştür. Nart Örüzmek, adeta emegenlerin korkulu rüyası gibidir. Bütün Nart kahramanları Nart Örüzmek'i örnek alırlar. Nart Örüzmek, Nartların lideridir ama Satanay-Biyçe'ye de danışmadan ve ondan ruhsat almadan hiçbir işe kalkışmaz. Çünkü Nart örüzmek, Satanay-Biyçe sayesinde çok kereler ölümden kurtulmuştur. Karaçay-Malkar Nart destanlarında Örüzmek'in anlatıldığı en meşhur bölüm; Nart Örüzmek'in, Nartları haraca bağlayan ve Nart ülkesine yağmur yağmasını engelleyen Kızıl Fuk'u öldürüp Nartları özgürlüğe kavuşturması bölümüdür...

NART SOSURUK/SOSURKA

Nart Sosuruk, bir granit parçasından doğmuştur. Bu yüzden Karaçay-Malkarlılar, granite "soslan-taş" derler. Sosuruk'un taştan doğmasıyla ilgili motif, Dede Korkut destanlarındaki Tepegöz'ün doğuşuna benzemektedir. Sosuruk doğduğu zaman bir kor halindeydi. Nartların demircisi Debet, kor halindeki Sosuruk'u dizlerinden bir kısıkağa tutup suya batırır ve onu çelikleştirir. Bunun için Nart Sosuruk'a hiçbir kesici ve delici silah işlemez. Ancak kısıkağın kapattığı yerler suya temas etmediği için Sosuruk'un dizleri çelikleşmemiştir. Bu yüzden düşmanları, Sosuruk'u dizlerinden vurmak isterler... Nart Sosuruk'un bir özelliği de çok zeki ve kurnaz olmasıdır. Sosuruk, emegenleri sadece bilek gücüyle değil, aynı zamanda sahip olduğu pratik zekası ve kurnazlığıyla da yenmektedir. Diğer Kafkasyalı halkların Nart destanlarında olduğu gibi; Karaçay-Malkar Nart destanlarında da, emegenlerden ateşi çalıp getiren ve Nart ülkesini soğuktan kırılmaktan kurtaran Nart Sosuruk'tur. Nart Sosuruk'un bir başka özelliği de, tanrıların onun bütün dilek ve isteklerine cevap vermesi ve kabul etmesidir. Sözgelimi Nart Sosuruk'la ilgili bir destanda, Nart

Sosuruk bir emegenle gölün içinde savaşıırken; Nart Sosuruk, tanrılardan gölü dondurmasını diler. Tanrılar da Sosuruk'un bu dileğini kabul ederler ve gölü buz tuttururlar. Böylece Nart Sosuruk, buz tutan gölde sıkışıp kalan emegeni kolayca öldürür...

NART ALAVGAN

Nartların demircisi Debet'in on dokuz oğlu olmuştur. Nart Alavgan, Debet'in en büyük oğludur. Debet, oğullarının hepsini evlendirmiş ancak evlendirme işine en küçük oğlundan başlamak zorunda kalmıştır. Çünkü, en büyük oğlu olan Nart Alavgan iri yapılı ve dev gibi biri olduğu için Alavgan'a, Nart kadınları arasından uygun bir eş bulunamamıştır. Bunun için de Nart Alavgan, emegen kadınlarından biriyle evlenmek zorunda kalmıştır. Karaçay-Malkar Nart destanlarında, Nart Alavgan; "iri yapılı, kocaman, dev, çok kuvvetli, azman" vasıflarıyla anlatılır. Alavgan çok sayıda emegeni öldürmüştür ve emegenlerin kazanını çalıp Nartlara getirmiştir ki bu kazanın içine kırk tane öküzün eti sığmaktadır...

NART KARAŞAVAY/ŞAVAY

Karaşavay, Nart Alavgan'ın oğludur. Karaşavay'ın annesi bir "emegen"dir. Alavgan'ın emegen karısı kendi doğurduğu çocukları yediği için Alavgan bir türlü çocuk sahibi olamamaktadır. Daha sonra Satanay-Biyçe'nin yol göstermesiyle; emegen kadın doğurur doğurmaz, Alavgan bebeği alıp Elbruz dağına götürür ve orada saklar.

Alavgan'ın çocuğu burada, Elbruz dağının buzlarını emerek büyür. Satanay-Biyçe de ara sıra giderek çocuğu kontrol eder. Satanay-Biyçe, çocuğa bir ok ve yay verir. Çocuk daha küçüklüğünden itibaren usta bir okçu olur. İşte, bu çocuk Nart Alavgan'ın oğlu Karaşavaydır. Çocuk büyüyüp yiğit bir delikanlı olduktan sonra, Satanay-Biyçe onu alıp Nart ülkesine götürür. Karaşavay, Nart ülkesine döndükten sonra ilk iş olarak annesini öldürür. Çünkü emegen kadın diğer Nartların çocuklarını da yemektir. Karaşavay Böylece Nartları emegen kadının zulmünden kurtarmış olur...

Karaşavay'ın doğuşu ve çocukluğuyla ilgili bu motiflerin benzeri Altay Türklerinde de vardır. T.M. Hacieva, Karaçay-Malkar Nart destanlarındaki Karaşavay ile Altay Türklerindeki "Maaday-Kara" destanı arasındaki benzerliklere dikkat çekmektedir.

Karaşavay, istediği zaman havayı soğuğa veya sığağa döndürebilme gücüne sahiptir. Bu motif sadece Karaçay-Malkar Nart desdanlarında vardır. Karaşavay ve atı Gemuda, istedikleri kılığa girebilmekte ve görünüşlerini istedikleri gibi değiştirebilmektedir...

Karaşavay'ın atı Gemuda da başlı başına bir motiftir. Daçkov-Tarasov, "Karaşavay'ın atı gemudanın bir deniz atı olduğunu ve denizin derinliklerinden geldiğini; kulaklarının arkasında balıklarda olduğu gibi solungaçlar olduğunu" söyle-

mektedir. Atla ilgili motifler diğer Türk destanlarında da vardır. Sözelimi, Başkurtların "Ak-Boz at"ı ve Köroğlu'nun "Kırat"ı da denizin derinliklerinden gelmişlerdir ve onlar "ölmezlik suyu"ndan içtikleri için sonsuza kadar yaşayacaklardır...

Debet-Alavgan-Karaşavay üçlüsü; Alavgan'ın bir emegen kadınla evlenmesi, Karaşavay'ın doğuşu, Karaşavay ve atının istedikleri görünüşe bürünebilmesi ve Gemudan'ın bir deniz atı olması (denizin derinliklerinden gelmesi) motifleri Kafkasya halklarının Nart destanları arasında sadece Karaçay-Malkar Nart destanlarında vardır ve diğer türk boylarının kültürleriyle benzerlikler gösterir...

Debet ile Alavgan'ın anlatıldığı bölümler daha çok mitolojik özellikler gösterirken; Karaşavay'ın anlatıldığı bölümlerde ise; kahramanlıklar, yiğitlikler ve savaşlar anlatılmaktadır...

Osetlerin Nart destanlarında Karaşavay'ın adı "Suvay" olarak geçer. Suvay'ın babasının adı "Çandz"dir. Çandz'ın yedi tane karısı vardır. Suvay'ın bu kadınların hangisinden doğduğu belli değildir. Kadınların birisi bir elma çekirdiği yemiş ve Suvay'a hamile kalmıştır. U.S. Gagloyti, "Osetlerin Suvay'ının hangi kadından ve nasıl doğduğu belli değildir. Karaçay-Malkarlıların Karaşavay'ının annesi, babası ve yaptığı kahramanlıklar ise çok açık bir şekilde anlatılmaktadır" demektedir... Suvay doğduktan sonra, babasının emriyle Elbruz dağına atılarak ölüme terkedilir. Çünkü Çandz, oğlunu sevmemiş ve onu istememiştir. Suvay'ı ölmesi için Elbruz dağına atanlar; Çandz, Satana ve Hamıts'tır. Elbruz dağının tepesinde ölüme terkedilen Suvay, Elbruz dağının buzlarını emerek büyür. Nart Batradz ara sıra Elbruz dağına giderek Suvay'a yardımcı olur. Suvay, delikanlılık çağına geldikten sonra Nart ülkesine geri döner. Çandz, oğlunu görünce çok şaşırır. Oğlu hoşuna gider ve onu tekrar evladı olarak kabul eder... Daha sonra Suvay, küçükken kendisine süt içiren kadınları tek tek öldürmeye başlar. Bunun üzerine babası onu yakalatıp kurtlara attırır... "Süt anneyi öldürme" motifi, Oset destanlarının bir başka bölümünde de geçmektedir. "Nart Batradz Nasıl Doğdu" adlı bölümde; Nart Batradz'ın çok sayıda kadını, sütlerini emdikten sonra nasıl öldürdüğü anlatılmaktadır. Bu motif, Dede Korkut destanlarındaki Tepegöz'ün süt annesinin sütünü emdikten sonra onu nasıl öldürdüğü motifleriyle benzerlik göstermektedir...

Adıgelerin Nart destanlarına "Şavey"ın annesi hakkında bundan başka da bir şey bilinmez. M.E. Talp'a göre, "Kabardey destanlarındaki, Şavey hakkındaki sorular, bilinmezlikler ve eksiklikler, Karaçay-Malkar Nart destanlarına cevap bulmakta ve eksik parçalar tamamlanmaktadır..." Karaşavay hakkındaki bu belirsizliklere Çeçen-İnguş destanlarında da rastlamak mümkündür. "Kinda Şova"nın annesi çok kuvvetli bir kadıymış ve eline geçirdiği her şeyi un ufak ediyormuş. Kinda Şova, bu yüzden annesini kimseye zarar vermesin diye kalın iplerle bir yere bağlamış. Adıgelerin "Kanja oğlu Şavey"inde olduğu gibi, Çeçen-İnguşların Kinda Şova'sındaki sorular ve belirsizlikler de bir hayli çoktur...

U.S. Gagloyti, "Karaşavay"ın doğuşu ve annesi ile ilgili motiflerin Adıge, Oset,

Çeçen-İnguş ve hatta Gürcü destanlarında da olduğunu; ancak en açık ve en güzel ifadenin Karaçay-Malkar destanlarında olduğunu, bu yüzden de bu motiflerin Karaçay-Malkar kaynaklı olabileceğini söylemektedir.

V.İ. Abayev ise, Gürcü destanları ile Karaçay-Malkar destanları arasında, "Karaşavay"la ilgili pek çok benzerliğin olduğunu söylemektedir. Hatta V.İ. Abayev, Gürcülerin bir kolu olan Svanların destanları ile Karaçay-Malkar destanları arasında sadece Karaşavay'la ilgili değil diğer Nart kahramanlarıyla da ilgili benzerlikler olduğunu ileri sürmektedir. Sözelimi, Svanların "Orxugw Satanaj"ı ile Karaçay-Malkarlıların "Obur Satanaj"ı birbirlerine çok benzemektedir. Her ikisi de her şeyi yapmaya muktedirlerdir...

T.M. Hacıeva, Karaşavay ile atı gemudanın görünüşlerini istedikleri gibi değiştirebilmeleri motifinin kesinlikle bir Türk-Moğol motifi olduğunu ileri sürmektedir. "Nart Karaşavay ile Gemuda" adlı bölümde; Nartlar arasında düzenlenen bir şölenle Karaşavay; yaşlı bir görünümle ve eski püskü elbiseleriyle bir at yarışına katılır. Karaşavay'ın atı Gemuda ise; zayıf, cılız ve güçsüz bir at görünümündedir. Gürcü destanlarında bu motif: "Şavay, zaman zaman eski elbiseler giyerek, zaman zaman da yeni elbiseler giyerek dolaşırdı" şeklinde anlatılmaktadır...

Adıge destanlarında ise; "Şavay, savaşımlara ve seferlere eski elbiseler giyerek giderdi" şeklinde anlatılır. Her ikisinde de Karaşavay'n neden eski elbiseler giydiği sorusu cevapsızdır. M.E. Talp, bu sorunun cevabını şöyle vermektedir; "Karaçay-Malkar destanlarındaki Karaşavay, düşmanlarının karşısına, yaşlı ve güçsüz bir adam görünümünde ve eski püskü elbiseler giyerek çıkar. Çünkü, karaşavay böylece gerçek gücünü düşmanlarından gizliyor ve onları yanıltarak yeniyor..."

Karaçay- Malkar Nart destanlarında; Nart Karaşavay'ın düşmanlarına hiç yenilmediği anlatılır. "Üç Nart ile üç Emegen" adlı bölümde; emegenler, Karaşavay'ı yakalayıp ateşin içine atarlar. Ancak, Karaşavay'a hiçbir şey olmaz. Aksine ateşin içinde, Karaşavay'ın vücudu çelik gibi sertleşir...

Karaçay-Malkar Nart destanlarına göre; Karaşavay ve atı Gemuda, Elbruz dağının tepesindeki "ölmezlik suyu"ndan içtikleri için sonsuza kadar yaşayacaklar ve hiç ölmeyeceklerdir. Adıge ve Çeçen-İnguşların destanlarında, Karaşavay'ın (Şavey ve Kinda-Şova) ölüp ölmediği hakkında bir bilgi yoktur. Oset destanlarında ise; Suvay'ı bir savaşta Hiza'nın oğlu öldürmektedir...

Dalgali bulutların çok ötesinde Kafkasların kayalıkları yükselir. Orada, sert rüzgarların süpürdüğü ulaşılmaz kaya yamaçlarında sadece kartal yuvalarına rastlarsınız. Ama bu kartal yuvalarının da yükseklerinde, ebedi karların başladığı yerde Hurzuk köyü bulunur.

Dağların birer parçasıymış gibi duran taş evcikler, Kafkas Dağları'nın parıldayan zirveleriyle aynı yastaymış gibi görünürler. O kendi halinde akan dağ pınarlarından içtiğiniz zaman, hayatta her engelin üstesinden gelebilirsiniz.

Tıpkı dağ kartalları gibi Kafkasların insanları da hürriyete aşırıktır. Hurzuklu Karaçaylılar ise belkide diğerlerinden daha fazla özgürlüklerine düşkündürler. Bu yüzden; hala köyün yakınında duran, ataları efsanevi kahraman BOTAŞ'ın eskimiş metruk evini kendilerine örnek almalarına şaşmamak gerekir. Ne kar fırtınaları ne yağmur selleri ne de zamanın kendisi bu evi yok edememiştir. Çünkü, duvarlarının her biri bir kaya parçasından, çatısı da büyük bir kayadan yapılmıştır.

Bu eve Karaçaylılar özel bir saygı duyarlar. Aynı saygı, köyün en yaşlı insanı olan Kasbot KOÇKAR'a da gösterilir. Bu yaşlı adam, tamamen ağarmış saçları ve ilham veren yüzüyle insanın hafızasında derin izler bırakır. Mermerden oyulmuş gibi görünen yüz hatları ile gençlik kıvılcımlarıyla dolu bakışları, onun gerçek yaşını gizler; zaten yaşını bilen de yoktur. Kimilerine göre 107 yaşındadır, kimilerine göre de daha fazladır. Kulubesini çok nadir terketmesine rağmen, onun dünyada benzeri olmayan bir şair olduğunu herkes bilir.

Bir zamanlar şarkıları Karaçay-Malkar'ın her yerinde; köy düğünlerinde, bayramlarda; eski dostların, keçi tulumunun paçasından akıtılan bozayı içmek için bir araya geldikleri eğlencilerde zevkle söylenirdi: Bazen bir trompet sesi gib gür, bazen bir sabah yeli gibi yumuşak, bazen de çağılayanlar gibi şen ve şarıl şarıl.

O günlerden bu yana uzun yıllar geçti. Ama, Karaçay'da onun şarkıları unutulmadı, insanların kalbinde değerli birer hazine olarak saklandılar, taht kurdular. Gözyaşlarının oluk oluk aktığı yerlerde bile şarkı söyleyen dudaklar da kapandı. Artık her evde yabancı ve despot bir rejimin getirdiği ıstırap hakim. Yakın köy sakinlerinin bir kısmı kurşuna dizildi, bir kısmı toplu sürgünlerde yok oldu, geri kalanlar ise zalim işgalcilere karşı, içlerindeki dinmeyen nefreti beslemeye devam ediyorlar.

Kasbot artık şarkı söylemiyor. Üç telli tamburasını kalın bir toz tabakası örtmüştür. Uzak ve onun için yabancı bir şehir olan Moskova'dan bugün bir ziyaretçinin gelmiş olması önemsenecek bir olay değil.

Bu özel akşamda, Kasbot'un küçük evinde birkaç kişi bir araya gelmişler. Minik bir gaz lambası ozanın ak saçları ile onun iri yapılı torunlarının, komşu köyden gelen yaşlıların ve misafirlerin yüzlerini aydınlatıyordu. Karaçaylılar ozanları ile Rus misafirlerin sohbetine kulak verip sessizce oturuyorlardı.

*Bu yazı Almanya'nın Münich şehrinde yayımlanan "United Caucasus" isimli İngilizce derginin Ocak-Şubat 1953 tarih ve 1/2 (18/19) numaralı sayısından, H. Mansur Nevruz tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

-Şarkılarımı kopya edip, hiç görmediğim ve hiçbir vakit göremeyeceğim Moskova ya götüreceksiniz, öyle mi?

-Evet, Üstad! Onları kendi dilime çevireceğim. Tek kelimesini dahi değiştirmeden, milyonlarca kişinin okuyacağı büyük bir kitapta yayınlayacağım.

-Hayır, genç adam. Benim şarkılarım başka bir dile çevrilemez. Onların her bir sözeğine ruhumdan bir parça kattım. Bu yüzden halkıma hoş ve yakın geliyor. Yabancı bir insan, benim ruhumu anlayamayacağı gibi sözlerimi de anlamayacaktır. Yüce duyguları ve düşünceleri basit ve kolayca ifade edebilmek, dünyanın hiçbir yerinde, kendi dilinde olduğu kadar kolay değildir.

-Bağışlayınız Üstadım, ama yanılıyorsunuz! Benim halkım aşıkların ve abreklerin şarkılarını sever. Onlar Cambul Cabaev ile Süleyman Stalski'nin şarkılarını bilirler. Karaçaylı ozan Kasbot Koçkarov'un adının da bu isimlere eklenmesinden kıvanç duyacaktır.

Ozanın gözlerinde bir kıvılcım parladı:

- Sen daha gençsin. Ben ise senden çok daha yaşlı ve tecrübeliyim. Bak dinle, sana eski bir masal anlatayım:

Bir vakitler, kuşların daha insan diliyle konuştuğu çağlarda, bir saksağan bülbülün yanına yaklaşmış ve ona:

- "Bana en güzel şarkını söyle!" demiş.

- "Niçin?" diye, karşılık vermiş bülbül.

- "Şarkını iyice dinleyeceğim. Sonra da yuvama dönüp dostlarıma aynısını okuyacağım."

Bülbül gülümsemiş ve şöyle cevap vermiş:

- "Bu iş yürümez, senin sesin yeterli değil."

- "Sesimi boş ver, sen sadece şarkını söyle."

Sonunda saksağan bülbülü ikna etmiş ve şarkıyı pür dikkat dinlemiş. Bittikten sonra yuvasına dönerek aynısını söylemiş. Fakat dışı saksağanın sesi duyulmuş:

- "Anlaşıyor ki bülbüller de saksağanlar gibi söylüyorlar, senin tüm yaşamın süresince söylediğin gibi. Peki öyleyse, neden bülbül sesine eş benzeri bulunmayacak derecede güzel derler?"

Anlıyorsun değil mi genç adam?

Yaşlılar birbirlerine bakıştılar. Misafir biraz da mahçup olarak ozana döndü:

- Pekala... Ben de tıpkı saksağan gibi sizden bir şarkı söylemenizi istesem, yapar mısınız?

- Genç adam, sen saf ve açık sözlüsün. Bu yönünle biz dağlılara benziyorsun. Evimde bulunduğuna göre rıcanı kıramam.

Ozan, tozlanmış tamburasını asılı durduğu duvardan alır, onu bir çocuğun başını okşar gibi okşadıktan sonra tellerini çekmeye başlar. Küçük evde duyulan tek ses, tellerin havada titreşmesidir artık. Ozanın yüz hatları değişmiştir, iyiden iyiye ciddi bir görünüm kazanmıştır. Saçları da gümüş gibi ışıldamaktadır.

- Sana yiğit Candar'ın şarkısını okuyacağım, genç adam.

Dinle!

Candar, Candar, canın barsın Kabağa,
Cetevlenni tuvrab saldıñ çanağa;
Candetleni eşikleri açılsın,
Oy, Candarnı tulpar tabhan anağa.
Karnaşçıñ ciğit Lakkuş cılaydı,
Küye bişe kaşlarını sılaydı.
Cılamaçı meni homuh karnaşım,
Sen cılasañ kölüm takır boladı:
Kuzğun kanat kibik kara sakalım,
Senamaltın ak tükleden toladı.
Ölögümü kabırırma kesin sal,
Oñsuzları kaya randan beri al.
Caşırğanem bıķı bıla ırannı,
Tuvğan curtha teyri men tüz bolğanma.

Cıylğan halk kulak salıb tıñlaydı,
Anañ Davta alay aytıb cılaydı:
"Nek barğanek, Murdukh-Başı talağa,
Darman cokdu cüreğimde carağa,
Ana kölüm razılıkdan tolğandı,
Ak sütümden halal emgen balağa.
Kök başlığın siz tartıgız beline,
Kurman bolsun ol, ösdürgen eline."

Candar, candar, canın barsın Kabağa
Cayılğandı şeyit kanın zabağa.
Candetleni kabakları açılsın,
Cıkıçulu ciğit Candar balağa.
Oy, canıbiz kurman bolsun kor bolsun,
Seni bizge tulpar tabhan anağa.

Ozan şarkıyı bitirdiği zaman, odada kimsenin bozmak istemediği bir sessizlik hüküm sürüyordu.

- İşte sana bir şarkı, genç adam. Yanında Moskova'ya götür. Ama unutma ki, bu şarkıda kendi ruhumun bir parçası yaşıyor. Onu yayınlama. Senin biraz önce bahsettiğin ozanları tanımadım, şarkılarını da bilmiyorum. O sözünü ettiğin kalın kitabın içinde benim şarkılarımın uygun duracağını sanmıyorum.

Bir yıl sonra ozan öldü. Hayatı bir şarkının bitişi gibi sona erdi. Onu Botaş'ın evinin yakınlarında bir yere gömdüler. Şimdi kabrinde yalnız yatıyor ve bu esir Karaçay-Malkar'ın tüm evlatlarının, Sovyet Rejimi tarafından Sibirya ve Orta Asya steplerinde tedrici bir ölüme terkedildiklerini bilmiyor. (Bu yazının yayımlandığı 1953 yılında Karaçay-Malkarlılar henüz sürgünden dönmemişlerdi. Çev. notu.)

Çok uzaklarda bir yerde, Lena Irmağı'nın kıyısında Karaçaylılar ozanın tamburasını kutsal bir hatıra olarak saklıyorlar. Tamburanın tekrar çalınacağı günler gelecek. Ve o zaman; işgalcilere karşı, yurtları ve dağları için savaşıacak cesur yürekler bundan ilham alacak...

DAĞISTAN'DA YAPILAN, İMAM ŞAMİL'İN 200. DOĞUM YILI KULTLAMALARININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Cafer BARLAS

Dağıstan Hükümetince organize edilen İmam Şamil'in 200. Doğum yılı kutlamalarının yapılacağını basından okuduğumda, Dağıstan, her yönüyle, Şamil'e uygun etkinliklerle bir kez daha dünya kamu oyunun gündemine gireceğinden heyecanlandım, sevindim ata yurdum adına gurur duydum.

Ancak, kutlama tarihi belli olup da dünyadan ve Türkiye'den çağrılanları gazete ve dergilerden okuyup ve orada yapılan Şamil etkinliklerini öğrenince hayal kırıklığına uğradım. Davetle gidip gelenlerin anlatımları, izlenimleri, kutlamaların ne kadar ruhsuz ve Şamil'in aksiyon, tasarım ve kaygılarından uzak, tam bir folklorik gösteri şeklinde geçtiğidir.

Meydan ve salonlardaki kokteyl ve folklor gösterilerine katılan her kesin ortaklaşa paylaştıkları görme ve zevk almanın yanında, bilimsel konuşmaların ve tebliğlerin tartışıldığı salonlarda, yurt dışından katılan, Şamil'in dilini konuşan Avarlar (Mağarula) şayet İngilizce, ya da Rusça bilmiyorlarsa konuşmaların Avarca ve Türkçe'ye çevrilmemesi nedeniyle (gidenler için değişik mekan ve zamanda yapılan kokteyl, piknik ve folklor eğlenceleri dışında) gittikleri gibi geri gelmişlerdir.

Dağıstan aydınları ve halkının, geçmişleriyle yeniden sıkı bir bağ kurmuş olmaları (insan dininden, medeniyetinden ve tarihinden hiçbir zaman koparılamaz), atalarının vasiyetlerini orijinal kayıtlardan okumaları doğrultusunda canlılık kazanmaları, Kafkasya'nın çehresini gün gün değiştirmektedir. Bu suretle, insanlar, kendi öz toprakları üzerinde daha emin dolaşüyor. Hakikatin ışığı bugüne kadar sisli, buğulu gösteren gözlerdeki perdeleri düşürüyor, kulaklar duymaya, uyanan beyin, sinirleri harekete geçirerek ağrı ve sızılarını yaşamaya başlıyor.

Rus yönetimine körü körüne bağlı olmayı kendilerine prensip kabul eden Dağıstan yöneticileri, ne hikmetse, Moskova yönetiminin ve oradaki gelişmelerin bazı çağdaş ve uygarlık belirtilerini nedense kendilerine örnek almıyorlar. Bu hususu aşağıda biraz açacağım. Ancak, buraya geçmeden, Şamil'in 200. Doğum yılı kutlama organizasyonunun, yerel aydın ve tabandan gelen kendi kimliğini oluşturan öz değerlerine sahip çıkma gibi çok tabii bir gelişimin önüne geçerek, kendi siyasi kontrolleri altında gelişmeleri yönlendirilerek, aydın ve halkın yani, tabandan, ta derinlerden gelen eğilime sözde tercüman olunmak istenmiştir.

Yoksa Şamil'i anlatmak, folklor gösterileri ile olabilmekteyse, bunu Amerikalılar, Ruslar, Afrikalılar, Araplar, Türkler ve diğer pek çok ülkeler bu folkloru bilmekteler, oynamakta ve bundan da haz duymaktalar. Görüldüğü gibi Şamil oyununu oynamak Şamil'i anlamak ve hele onu anlatmak asla değildir. Şamil'in 200. Doğum yılı folklor şenlikleri, uçurulan balonlar, havai fişek patlatmaları, paraşüt atlamaları yada bir kitaplığa, bir iki caddenin adına Şamil isminin verilmesi ve yılda bir bu şenliklerin Şamil adıyla tekrarlanması Şamil'i her cihetiyle anlatmak için asla yeterli ve doyurucu olmamıştır.

Biz muhaceretteki Kafkasyalılar Kafkasya'nın en çorak yerine bir diken batırsalar onun acısını yüreğimizde duyarız. Elbette yine en küçük hayırlı bir teşebbüsünden de

yüreğimiz heyecan duyar, sevinir, gururlanırız. İşte Şamil'in 200. Doğum yılı etkinlikleri haberleri bizleri öylesine sevindirmişken, organizasyonun, böyle bir folklor şenliğine dönüşmesine yüreğimiz burkulmuştur.

Dağıstan Hükümeti adına yapılan bu organizasyondan şu beklentilerimiz vardı:

Keşke, aydın ve halkın arzularını olduğu gibi bu etkinliğe yansıtıyorsa siyasal güç. Yakışanı da buydu. Ama maalesef bu organizasyon bunu yapmadı ya da yapamadı. Madem enine boyuna İmam Şamil konu edinilmiş, Onun 200. Doğumu kutlanılmaktaydı. Madem O Kafkasya'nın, Dağıstan'ın medarı iftiharıdır ve madem Dağıstan Onunla şöhret bulmuştur, öyle ise, aydınların, gençliğin ve halkın Onun hakkında bilmek ve öğrenmek istedikleri her şey ortaya konulmalıydı.

1-İmamlar ve İmam Şamil'in ülkesi Dağıstan'da böylesi özel bir günde Rusça konuşmayı terk ederek, o gün, Şamil'e saygı gereği Avarca konuşularak tebliğ ve konuşmalar Rusça ve diğer yabancı dillere anında çevrilmesi sağlanmalıydı. Bu özel gün bütün etkinliklerin dili Şamil'in konuştuğu dil olmalıydı.

2-Bunun için üniversitelerin Tarih Kürsüleri, Şamil'in kendine özgü, çeşitli üstün vasıflarını ve yönlerini açığa çıkaran doktora tezleri hazırlamalıydı. İlahiyat Fakültelerince, ilahiyat bilimcilerine, Şamil'in, henüz öğrenciliğinin ilk yıllarından başlayan, İslam'ı yaşama ve anlamadaki farklılığı ve farklı yorumuyla çok şöhretli hocalarını bile şaşırtan tefsir ve izahları üzerinde, çeşitli doktora tezleriyle aydının ve halkın önüne çıkılmalı ve dünyada pek çok meraklılarına bu hususta yardımcı olunmalıydı.

3-Kutlamanın ilk günü parlamento binası önündeki zulmün sembolü, diktatör Stalin'in heykeli kaldırılarak yerine özgürlük abidesi açılmalıydı. Bu girişim Mahaçkale ve diğer şehir ve ilçelerdeki heykeller için de uygulanmalıydı.

4-Sosyalist, kızıl devrimci komünistler, hizmetinden ve sadakatının hatırlanması adına dikilmiş Mahaç'ın heykeli kaldırılarak, aynı kaide üzerine özgürlük şehitleri anısına bir abidenin yapılması ne kadar güzel olurdu.

5-Mahaçkale'nin ismi geçmişine uygun olarak Şamil Kale olarak değiştirilmeliydi. Çünkü, Dağıstan Hükümetinin bağlılık içinde olduğu Moskova yetkilileri, kızıl rejim ihtilalcilerinin heykellerini boyunlarına taktıkları zincirlerle kaidelerinden söküp atarlarken, halkının onca yıllar döktükleri göz yaşı sellerine bir damla cevap olarak kabul edilmesi için, zulmün sembolleşen anıt kabirlerini yıkıp, şehirlerinin isimleri bile eski tarihi şekline çevrilmiştir. Örneğin, Leningrat Petersburg olmuştur. Dağıstan yetkililerinin, Rus yönetiminin bu olumlu girişimlerini örnek bile almadıkları, sanki, Rus'a Rus'tan çok sahip çıkma gibi çıkmaza düştükleri görülmektedir. Bugün olduğu gibi ve daha çok yarın Dağıstan çocukları, Rusların ve iflas etmiş dinsizlik rejiminin öncüleri olan Stalin, Lenin ve Troçki'nin heykellerinin, Dağıstan için zulümden, sömürüden başka ne ilgisi olduğu üzerinde cevaplar aramayacaklar mıdır?

6-Kril Alfabetesi yanı sıra, okullarda Milli Alfabenin (Kur'an Alfabetesi) de öğretilmesine geçilmelidir.

7-Bütün Kafkasya'da yirmi beş yıl boyunca etkili olmuş Şamil'in 200. Doğum yılı kutlamaları münasebetiyle, Kafkasya'daki diğer hakların yetkilileri Dağıstan'a çağrılarak, Büyük İmamın anısına, gönül beraberliği içinde, tekbayrak ve bir istiklal

marşı kabu edilmeliydi.

8-Şamil'in çocukluk, gençlik, naiplik, imamlık, esaret ve hicret yıllarını kapsayan detaylı bir çalışma ciltler halinde bir kaç dilde yayınlanmalıydı.

9-İmam Şamil'in tarihi beyannameleri, nizamnamesi, mektup ve konuşma metinleri, Arapça, İngilizce, Türkçe ve Avarca yapılan kaliteli baskılarla kitaplar halinde dünya araştırmacıları ve entelektüellerine sunulmalıydı.

10-Şamil hakkında, Dağıstan'da ve dünyanın en ücra bir yerinde bir çalışma yapılmış, bir eser yayınlanmışsa, bu çalışmaların hacmine bakılmaksızın ulusal kütüphanede bir araya getirilerek yayın yılı, konusu, ülkeler ve dil gurubuna göre tasnif edilip önemine binaen bu eserlerin ve makalelerin bazıları, tümü veya özet olarak İngilizce, Arapça, Türkçe ve Avarca olarak yayınlanmalıydı.

11-Şamil'in hayat hikayesi bütün ayrıntılarıyla, hiç bir masraftan kaçınılmaksızın filme aktarılmalı ve bunun için en iyi senaryo, en iyi aktör ve en iyi yapımcı seçimine özen gösterilmeliydi. Dünya sinemalarına ve televizyonlarına satılmak suretiyle, böyle bir çalışma, şüphesiz kendi masraflarını katbe kat çıkartacağı gibi, diğer çalışmalar için de mali bir kaynak oluşturacaktır.

12-Şamil'in Dağıstan'ından, bugün, mevcut bilim ve kültür adamlarının yurt içi ve yurt dışı meslek gurupları itibarı ile en azından alfabetik bir isimler listesi yayınlanmalıydı.

13-Aydınlarına, halkına ve gençliğine, yabancı misafirlerine birkaç dilde güzel bir baskıyla Dağıstan'ın bütün zenginliklerini anlatan broşürler hazırlanıp dağıtılmalıydı.

14-Çeşitli ülkelerde yerleşmiş bulunan Kafkas kökenlilerden, Dağıstan kültür, edebiyat ve tanıtımına katkıda bulunan hemşehriler tespit edilerek, onları, fahri elçileri olarak kabul edip kendilerine çifte vatandaşlık belgesi verilmek suretiyle, çalışmalarının sürekliliği sağlanmalı ve bu bir avuç insanın seyahatlerinin kolaylaştırılması temin edilmelidir.

Bu en yapılabilir olanları gerçekleştirmeden, Şamil'i yad ettiğimizi, onu halkımıza, aydınlarımıza, gençliğimize ve çocuklarımıza gereği gibi anlattığımızı söyleyebilir miyiz? Sayın Gökhan Menteş'in "Kafkas" bültenindeki konuyla ilgili seyahat izlenimlerinde, geceden yollara düşmüş yaşlı kadın, erkek, çocuk, genç Ahulgoh'da toplu zikirler yaptıkları ve geçmişle adeta görünmeyen bir tarzda entegre olmaları, tarihleri, ataları ve onların idealleriyle bütünleşmiş böylesi bir topluluğun tabi gelişimi saptırmak, ya da böylesi bir toplumsal hareketi yanlış bir mecraya sürükleyerek böylesi olumlu ve güzel bir harekete "düşük" ya da "erken" bir doğum yaptırmak gibi teşebbüslerin, ancak, kısa süreli zaman kazanımından başka bir yararı olmaz. Tarih bunun kanıtlarıyla doludur.

Diliyorum ki gelecek yıllar Şamil'i anmak için yapılacak organizasyonlarda sıraladığım bu maddeler de göz önünde tutulur.

Bu vesile ile bir defa daha İmam Şamil'i rahmet ve şükranla anıyoruz.

ELLİ DÖRDÜNCÜ YILINDA;

MALKAR HALKINA YAPILAN ZULÜM

SABANÇILANI HACİ MURAT

Halkların kendi öz yurtlarından başka yerlere zorla sürgün edilmesi, XX. Yüzyılın en büyük insanlık suçudur, kara lekesidir. SSCB'ye Stalin'in başkanlık yaptığı dönemden önce, SSCB'nin 12 halkı vatana ihanet iddiasıyla zulüm görmüşlerdi. Daha sonra bu halkların sahip oldukları devletler tasfiye edildi.

1944 yılının ilkbaharında, II. Dünya Savaşından yeni çıkmış olan Kabardey-Malkan Otonom Cumhuriyeti var gücüyle savaş yaralarını sarmaya çalışıyordu. Nazilerin, ülkeden geri püskürtülmesinden bu yana 1 yıldan fazla bir zaman geçmişti. Malkar Türkleri, hayatlarını yeniden tanzim etmek için canla başla uğraşıyorlardı.

Bir gece yarısı, yarım saat içinde, topyekün bir halkın öz yurdundan sürgün edilebileceği hiç kimsenin aklının ucuna bile gelmiyordu...

8 Mart, Malkarlıların yas günüdür. Bu gün, Stalin soykırımının zulmüne uğrayan Malkar halkının ağladığı acı bir gündür.

54 yıl önce, SSCB Devlet Güvenlik Komitesinin kararıyla; Malkar halkı, yüzyıllardır yaşadıkları öz yurtlarından Orta Asya'ya sürgün edildiler. Kısa bir süre önce aynı zulüm Karaçaylılar, Kalmuklar, Çeçen-İnguşlar da görmüşlerdi. 1944 yılı mayısında Kırım Türkleri sürüldü. 1930'lu yılların sonlarına doğru Kore asıllılar ve Alman asıllılar aynı akıbete uğramışlardı. Sürgüne tabi tutulananların sayısı yaklaşık 3.200.000 kadardır.

Malkarlıların sürgünü hakkında, Kabardey-Balkar Komünist Partisi I. Sekreteri Z.D. Kumehov anılarında şunları anlatıyor:

"25 Şubat'ta, saat 9.00'da Kobulov beni çağırdı. Yanında Beriya, Serov, Bziava ve Filatov vardı. Bziava ve Filatov, Kabardey-Malkar OSSC'nin Güvenlik Komitesi Halk Komiserliğinin başkanlık görevlerini yapmışlardı. Beriya çok kızgındı. Beni görünce Kabardey-Malkar OSSC'ye küfürler yağdırdı. Elbrus dağına Almanlara verdiniz diye bağırarak hisimla ayağa kalktı. Biraz düşünceli bir tavırla, Kabardey-Malkar OSSC'deki Malkarlıları sürgün edeceğiz dedi. Ben, ülkedeki siyasi durumu kısaca rapor ettim. Beriya, Kabardey-Malkar SSC hainler yuvası haline geldiği için bu hainlerin sürgün edilmesine karar verildi diye ekledi... 2 Mart 1944 tarihinde Nalçık şehrine özel bir trenle Beriya geldi. Kobulov ve Mamulov da onunla birlikteydi. Ben, Bziava ve Filatov onları tren garında karşıladık. Daha sonra da otomobile binerek Elbrus dağına doğru yol almaya başladık. Beriya, bana (Kumehov'a) dönerek, Elbrus çevresini Gürcüstan'a ilhak etmeyi düşünüyoruz. Malkarlıları buradan süreceğiz. Kabardeyler buraları gerektiği gibi değerlendiremezler. Bu yüzden en doğrusu Gürcüstan'a bağlamak dedi..."

Anılardan anlaşıldığına göre, Z.D. Kumehov, Malkarlıların sürgünü için hazırlık yapıldığını, 1944 2 Martından itibaren biliyordu.

Devletin başında olan kişi (Kumehov) o sırada ülkede olup biten her şeyden mutlak haberdardı. Bu yüzden tüm gerçekleri olduğu gibi söylemesi gerekirdi. Doğrusu da buydu. Ancak, Kumehov anılarında bazı gerçekleri göz ardı etmiş ve yazmamış.

Z.D. Kumehov, doğrusunu söylemek gerekirse, bu konuda çok hatalıdır ve suçludur. Çünkü gerçekleri söylemediği için, Malkarlıların sürgün edilişinde onun büyük payı vardır. Bu sebepten kendisini temize çıkarmak için anılarda bu konuya hiç değinilmiyor.

Meşhur tarihçi A. Nekriç: "Bürokratların uyguladığı kararlar mutlak surette Stalin'in ve onun çevresinde bulunanların bilgisi dahilindeydi düşüncesini bir kenara bırakmak

gerekir. Rusya'nın bürokrasisinin uzun bir geçmişi vardır. Rusya bürokrasi konusunda çok tehlikeli ve tecrübelidir. Ta ki, Bizans zamanında bile Moskova'daki Papazlar kendilerine Çar tarafından iletilen buyrukları çoğu zaman sümen altı yaparak Çarı uyutmayı başarmışlardır. Eski Rusya'daki işler kağıt üzerinde ustalıklı yapıyordu." diyor.

Halkların sürgünü hakkında alınacak kararlar ve yapılacak uygulamalar bir günlük iş değildi. Bu yüzden çeşitli makam ve birimlerden gelecek bilgilerin iyice değerlendirilmesi gerekirdi. Bu bilgiler; Komünist Partisinden, Devlet Güvenlik Komitesinden ve Genel Kurmay Başkanlığından geliyordu. Sözgelimi, Kalmukların sürgünüyle ilgili, Kalmukya Komünist Partisi I. Sekreteri P.F. Kasatkin'in, SSCB Komünist Partisine gönderdiği rapor, Kalmukların sürgünü için çok önemli bir sebeptir. Ki, SSCB yetkililerine sadece P.F. Kasatkin'den gelen rapor bile yeterliydi.

Aynı şekilde, Kırım'da Komünist hareketlerinin lideri olan A.N. Mokroskov ile A. V. Martinov'un, Kırım Türkleri ile Almanlar arasındaki işbirliğini anlatan raporları da, Kırım Türklerinin sürgünü için sebep gösterilmişti.

20 Şubat 1944'te, SSCB İçişleri Bakanlığı Halk Komiserliği-Güvenlik Komitesi Başkanı L.P. Beriya, özel bir trenle Çeçenistan'ın başkenti Grozni'ye geldi. Yanında General İ.A. Serov, General B.Z. Kobulov ve SSCB Gizli Polis Teşkilatı şeflerinden S.S. Mamulov da vardı. Çeçen-İnguşların sürgünüyle L.P. Beriya bizzat kendisi ilgilenmek istiyordu. Bununla birlikte Kabardey-Malkar OSSC'deki durumu da yakından incelemek istiyordu.

Çok geçmeden, Kabardey-Malkar'daki durumu anlatan bir rapor sunuldu kendisine. Rapor iki bölümden oluşuyordu. Birinci bölümde; Malkar'ın Elbrus, Çegem, Holam-Bızıngı, Çerek bölgelerinde yaşayan halkın nüfusları ve bu bölgeler hakkında ayrıntılı bilgiler yer alıyordu. Raporun ikinci bölümü şöyle bir cümleyle başlıyordu: "Malkarlıların, SSCB ve Komünist Partisinin büyük yardımlarına rağmen, Almanlarla işbirliği yaptıkları anlaşılmıştır. "Rapor, ikinci bölümün başında verilen bu cümleyi destekler mahiyetteki bilgilerle sürüp gidiyordu. Sözgelimi, Malkarlıların Komünist devrime karşı olumsuz tutumları, milliyetçi eğilimleri, II.Dünya Savaşı sırasında ordudan firar ederek çeteler kurdukları hakkında bilgiler yer alıyordu.

Raporun sonuç bölümünde yazılanlar şunlardı: "Bütün bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere, Malkarlıların, Kabardey-Malkar OSSC'den sürgün edilmeleri uygun olacaktır...." Raporun altında, Kabardey-Malkar OSSC İçişleri Bakanlığı Halk Komiseri K.P. Bziava ve Kabardey-Malkar OSSC Devlet Güvenlik Komitesi Başkanı S.İ. Filatov'un imzaları vardı.

Bu rapor, Kabardey-Malkar OSSC'nin diğer üst düzey yetkililerine gösterilmeden, doğrudan Beriya'ya, 24 Şubat'ta Orjonikidze'ye verildi. Aynı gün Beriya, Stalin'e bir telgraf çekti:

"Çeçen-İnguşların sürgün edilmesi işi tamamlandıktan sonra, bu iş için görevlendirilmiş olan askerlerin bir bölümünün Malkarlıların sürgünü için Kuzey Kafkasya'da kalmalarının uygun olacağını düşünüyorum. Bu operasyonun 15-20 Mart'a kadar tamamlanmasını göz önünde bulunduruyorum. Eğer siz de uygun görürseniz, Moskova'ya dönmeyen önce Malkarlıların sürgün işini de tamamlamak istiyorum. Emirlerinizi bekliyorum..."

Beriya, 24 Şubat'ta Orjonikidze'ye doğru yola çıkıyor. Burada bir toplantı yapıldı. Toplantıya, Kabardey-Malkar'ın Komünist Partisi I. Sekreteri Z.D. Kumehov, Orjonikidze Bölge Komitesi Sekreterliğinin Muhasip Yardımcısı Çomay Uyanayev de çağırılmıştı. Kabardey-Malkar Yüksek Sovyet Şurası Başkanı İsmail Ulbaşev bu sırada Moskova'da bulunuyordu. Çomay Uyanayev onun yerine çağırılmıştı.

Stalin, Beriya'nın telgrafına ertesi gün cevap vererek, Beriya'nın görüşlerine

katıldığını, gerekenin yapılmasını bildiriyor. 25 Şubat'ta, Beriya ve Kumehov, Orjonikidze'de buluşuyorlar. Beriya, Malkarlıların sürgün edilmesi yönünde karar alındığını Kumehov'a bildiriyor. Çomay Uyanayev, Malkarlı olduğu için, toplantıya alınmıyor.

Toplantıda, Kumehov da konuştu. Herhalde Bziava ve Filatov'la birlikte, Malkarlıların sürgün edilmesinin uygun olacağını söylemişlerdi.

26 Şubat 1944 tarihinde, SSCB'nin NKVD'sinden (İçişleri Bakanlığı Halk Komitesi Başkanlığı) "Kabardey-Malkar OSSC'den Malkarlıların sürgün edilmesiyle ilgili işler hakkında" bir emir çıktı. Bu emrin altında L.P. Beriya'nın da imzası vardı. Yapılacak işler şunlardı:

"Operasyon için beş komite kurulacaktır. Birinci komite Elbrus bölgesinde kurulacak ve Aşağı Baksan'da teşkilatlanacaktır. Bu komitenin başına General Petrov, yardımcılıklarına Albay Drojenko ve Binbaşı Afanasenko getirilecektir. İkinci komite Çegem bölgesinde kurulacak ve Aşağı Çegem bölgesinde teşkilatlanacaktır. Komitenin başına General Proşin, yardımcılıklarına Albay Partshaladze ve Albay Şevtsov getirilecektir. Üçüncü komite Holam-Bizingi bölgesinde kurulacak ve Kaşhata köyünde teşkilatlanacaktır. Komitenin başına Yarbay Şeştakov, yardımcılıklarına Yarbay Krasnov ve Yarbay Kamenev getirilecektir. Dördüncü komite Çerek bölgesinde kurulacak ve Kosparti köyünde teşkilatlanacaktır. Komitenin başına Devlet Güvenlik Komitesi Komiserlerinden Klepov, yardımcılıklarına Albay Alekseyev ve Yarbay Hapov getirilecektir. Beşinci komite Halçik'te kurulacak; Taşlı-Tala, Habaz ve Kiçibalık'ta teşkilatlanacaktır. Komitenin başına Devlet Güvenlik Komitesi Yarbaylarından Zolotov, yardımcılıklarına Milis Gücü'nden Albay Egorov ve Albay Harkov getirilecektir. Operasyonun planlanması ve icrası General Piyasev tarafından yönetilecek, yardımcılıklarına Kabardey-Malkar OSSC İçişleri Bakanlığı Halk Komiseri ve Devlet Güvenlik Komitesi Albayı-Bziava ile Albay Filatov ve General Sladkoviç getirilecektir.

Operasyonun icrası için NKVD'nin şu birimlerinden faydalanılacaktır: Moskova Piyade Birliğinin 10'uncu bölümü, 23'üncü Askeri Birliğin 263, 266, 136, 170'inci bölümleri, 3'üncü Zırhlı Birlikler, Moskova Askeri Yüksek Teknik Okulundan muhtelif branş ve sayıda personel, Orjonikidze'deki sınır birlikleri, velhasıl hepsi 17 bin asker görevlendirilecektir..."

Bunlardan başka, bu iş için NKVD ile NKGB (Devlet Güvenlik Halk Komitesi-Meşhur KGB'nin babası)'den 4 bin kişi görevlendirilmesine karar verildi. Ayrıca Malkarlıların sürgünü için NKVD'nin 244'üncü bölümünün de görevlendirilmesine karar verildi. NKDV'nin askeri birliklerinin 1 Mart 1944 tarihinde Nalçik'te olmaları gerekiyordu. Operasyon birlikleri ise 5 Mart günü Nalçik'te olacaklardı.

Operasyon komitelerinin başkanlarına verilen emir şöyleydi:

"Malkarlıların yaşadığı köyler kuşatıldıktan sonra, raporlardaki listelerde bildirilmiş olan, Sovyet düzenine karşı olan kişiler tutuklanacaktır. Bu işler tamalandıktan sonra Malkarlılar sürgün edilecek..."

Bütün bu gerçekleştirilecek olan zulmün yetkili ve sorumluları arasında şu isimler vardır: SSCB'nin NKGB'sinin 3. Başkanı ve Devlet Güvenlik Komitesi'nin 3. Komiseri Milşteyin, Moskova 1. Piyade Askeri Birliklerine Bağlı Zırhlı Birlikler Komutanı İlinskiy, SSCB'nin NKVD'sinin askeri komutanlarından General Bıçkov, Moskova 1. Piyade Birliklerinin Muhaberat Komutanı Fedünskiy, SSCB'nin NKDV'sinin Lojistik Birlikler Komutan Yardımcısı Yarbay Brodskiy...

Operasyonun 10 Mart 1944 tarihinden başlatılması kararı alındı. Operasyon, NKDV'nin 29 Ocak 1944 tarihli kararnamesine dayandırılacaktı. Malkarlıların sürgün

işinde; 5 General, Devlet Güvenlik Komitesinden 2 Komiser ve 17 bin askerden oluşan askeri birlikler, NKDV ve NKGB'den 4 bin asker görevlendirilmişti. Askeri birliklerin büyük çoğunluğu daha önce Çeçen İnguşların sürgününde görev yaptıkları için bu işte tecrübeliydiler!..

Beriya, 29 Şubat 1944 tarihinde Stalin'e bir telgraf daha gönderiyor:

"Malkarlıları sürgün etme çalışmalarının hazırlıkları 10 Mart'a kadar tamamlanmış olacak. 15 Martta Malkarlılar sürgün edilecek. Biz şimdi buradaki (Çeçen -İnguş) işlerimizi bitirmek üzereyiz. Buradan Kabardey-Malkar'a geçeceğiz. Orada bir gün kalacağız ve işimiz bittikten sonra doğrudan Moskova'ya döneceğiz..."

2 Mart 1944'te Beriya özel bir trenle Nalçik Şehrine geldi. Yanında yine General Kobulov ile General Mamulov vardı. Kumehov, Filatov ve Bziava'nın refaketiyle Elbrus çevresini dolaştılar. Baksan ve Tırnavuz bölgelerini incelediler. Beriya sürekli kendi kafasından planlar yapıyordu. Kuzey Kafkasya'nın sınırlarının değişeceği kesindi. Bu iş öncelikle Çeçen-İnguş ve Karaçay-Malkarlıların öz yurtlarından sürgün edilmesiyle başlamıştı. Amaç belliydi: Bu halklar kendi topraklarından bir daha geri dönmek üzere zorla çıkarılacak ve onların toprakları başkalarına paylaştırılacaktı...

Daha Malkarlıların sürgününe bir gün kala, 7 Mart 1944 tarihinde, Kurp bölgesinin büyük bir kısmı Kabardey-Malkar OSSC'den alınmıştı. Buna halkın bir itirazı olamamıştı. Çünkü devletin başındakiler böyle uygun görmüşlerdi!..

Beriya ve Kumehov, Malkarlılara ait olan toprakların nasıl paylaşılacağı konusuna mutabakat sağladılar. Daha sonraları, 8 Nisan 1944 tarihinde SSCB Yüksek Sovyet Şurasının bir kararnamesiyle bu mutabakat kanuni bir güçle pekiştirilmiştir. Elbrus ve çevresi Gürcüstan SSC'ye, geri kalan topraklar da Kabardeylere verildi.

Beriya, Moskova'ya döndükten sonra, Malkarlıların sürgün edilmesi kararını SSCB Devlet Güvenlik Komitesinin görüş ve onayına sundu. 5 Mart günü, Devlet Güvenlik Komitesi, Stalin'in başkanlığında toplanarak kararını açıkladı:

"Kabardey -Malkar OSSC'de yaşayan bütün Malkarlıların (Kazakistan SSC'ye 24 bin, Kırgızistan SSC'ye 15 bin) sürgün edilmesi uygun görülmüştür..."

Malkarlıların sürgün edilmesiyle ilgili bu karar, Çeçen-İnguşların sürgün edilmesi hakkındaki 31 Ocak 1944 tarihli karara eklenmiştir.

5 Mart 1944 tarihinde askerler; Malkarlıların yaşadığı yerleri kuşattılar. Halka, "Askerlerin dinlenmek için geldikleri" söyleniyordu. Halk da bunun için ellerinden geldiği kadar askerlere misafirperverlik etmeye çalışıyordu!..

NKVD'nin kararnamesi 7 Mart günü Bziava'nın eline ulaştı. Bziava vakit kaybetmeden, gelen emri General Piyashev'e ve Filatov'a iletti.

Aynı gün, Z.D. Kumehov bir toplantı yaptı. Toplantıya katılan Malkarlı yöneticiler: Çerek Bölgesi I. Sekreteri C. Zalihanov, Holam-Bızıngı Bölgesi I. Sekreteri M. Attoev, Çegem Bölgesi I. Sekreteri M. Babayev, Elbrus Bölgesi I. Sekreteri C. Nastayev'di.

Kumehov ilk önce eneral Serov'a söz verdi. Serov, sözü uzatmadan hemen konuya girdi ve Bölge I. Sekreterlerine, ellerinde bulunan bütün dökümanların teslim edilmesini ve halklarıyla birlikte sürgüne hazır olmalarını söyledi!..

Ertesi gün, yani 8 Mart 1944'te, sabaha karşı saat 6.00'da Malkar halkı sürgün için apar topar uyudukları yataklarından kaldırıldılar!..

Böylelikle, 8 Mart günü Malkarlılar güneşin doğuşunu göremediler. Tan ağarmadan, askerler ellerindeki otomatik tüfekleriyle halkı tren istasyonlarına yığarak hayvan vagonlarına doldurdular. Oğulları, kocaları, kardeşleri, babaları cephede savaşırken, bu "halk düşmanları"nın adı "vatan haini" ne çıkmış ve çok uzun bir yolculuk için hayvan vagonlarına doldurulmuşlardı. Nereye ve niçin gidiyordu? Hiçbir cevap yoktu!..

11 Mart 1944 tarihinde Beriya, Stalin'e bir telgraf gönderdi:
"Malkarlıların sürgün işi başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.
Kazakistan SSC'ye ve Kırgızistan SSC'ye toplam 37.713 Malkarlı sürgün edilmiştir..."
Sürgün edilenlerin büyük çoğunluğu ihtiyarlar, kadınlar ve çocuklardan oluşuyordu. Eli silah tutan erkekler henüz cepheden dönmemişlerdi...

14 Mart 1944 tarihinde, SSCB Komünist Partisinin Polit Bürosu toplantısında, Beriya "başarıyla sonuçlanan iş" hakkında bilgi verdi. Beriya, Malkarlıların sürgün işinin kanuni dayanaklarını da sağlama almak için hazırladığı kararnameyi, 7 Nisan 1944 günü Stalin'in uygun görüş ve onayına sundu.

8 Nisan 1944 tarih ve 117/6 sayılı, Malkar Türklerinin hayatını kökten değiştirecek kararname kabul edildi ve imzalar atıldı:

**Kabardey-Malkar OSSC'de Yaşayan Malkarlıların Sürgünü ve
Kabardey-Malkar OSSC'nin Kabardey OSSC'ye
Dönüştürülmesi Hakkında
SSCB Yüksek Sovyet Şurasının Kararnamesi**

Faşist Almanlar, Kabardey-Malkar OSSC'nin topraklarını işgal ettiği sırada; Malkarlıların büyük çoğunluğunun vatana ihanet ederek Almanlarla işbirliğine girdikleri, Kızıl Asker'e karşı savaştıkları, Faşist işgalcilere karşı yol rehberliği yaptıkları, Kızıl Asker düşmanları yurttan kovduktan sonra, Malkarlıların Sovyet düzenini yıkmak için çalıştıkları ve bunun için, Alman teşkilatlarına katıldıkları tespit edilmiştir. Bu yüzden, SSCB Yüksek Sovyet Şurası şu kararları almıştır:

1.Kabardey-Malkar OSSC'de yaşayan Malkarlıların başka bölgelere sürgün edilmesine ve sürgün yerlerinde SSCB Halk Komiserlerinin uygun göreceği işlerde çalıştırılmalarına,

2.Malkarlıların sürgün edilmesinden sonra, Kabardey OSSC'nin az topraklı kol-hozlarının bu bölgelere (Malkar) kaydırılmasına,

3.Kabardey-Malkar OSSC'nin Kabardey OSSC'ye dönüştürülmesine,

4.Gürcüstan SSC'nin Yukarı Svanetya bölgesine Nagorny ve Elbrus bölgelerinin güneybatı kısımlarının ilhak edilmesine, böylelikle Rusya SFSC ile Gürcüstan SSC arasındaki sınırların yeniden düzenlenerek; Elbruz dağının ormanlık tarafında Burun-Taş geçidinden Balık nehri boyunca 2.877 rakıma kadar olan yerler, bundan sonra güney-doğu tarafında Kırtık geçidinden İslam-Çat nehri boyunca 3.242 rakıma kadar olan yerler, Yukarı Baksan'dan batı yönüne, Kırtık nehri boyunca güney doğu tarafına ve Adır-su nehrinden Mishok geçidine kadar olan yerler...

M. Kalinin
SSCB Yüksek Sovyet Şurası
Başkanı

A. Gorkin
SSCB Yüksek Sovyet Şurası
Sekreteri

Nisan, 1994; Kremlin, Moskova.

Sürgününe karar verilen halklarla ilgili kararnameler, anayasaya veya diğer yasalara aykırı olabiliyordu. Bu yüzden de, önce halklar sürgün ediliyor, daha sonra bununla ilgili kararname çıkarılıyor ve anayasa ve yasalar buna uygun hale getiriliyordu. Yüksek Sovyet Şurasının, Malkarlıların sürgünüyle ilgili kararnamesi de 1946'da kabul edilmiştir...

Stalin'e "tapınıldığı" dönemlerde, kimileri Malkarlıların bu soykırımı hakkettiklerini söylediler! Onlara göre Malkarlılar suçluydular ve cezalandırılmalydılar!

Komünist Partisinin 50. Yılında yapılan 20. Toplantısında: "Malkarlıların iftiraya kurban gittiği, suçsuz yere sürgün edildikleri" açıklandı.

14 Kasım 1989 tarihinde, SSCB Parlamentosu: "Zorla sürgün edilen halkların, kanun dışı yollarla ve haksız yere sürgün edildikleri ve iade-i itibarları" hakkındaki görüşlerini deklare etti.

Böylelikle, SSCB'nin Yüksek Sovyet Şurası, 1930-40'lı yıllarda sürgün edilen bu halklardan özür dilemiş oldu.

Yukarıda verilmiş olan 1944 tarih ve 117/6 sayılı kararnamenin çıkarılmasına sebep olarak; Kumehov, Bziava ve Filatov'un hazırlayıp imzaladıkları rapor ve Beriya'nın hazırladığı belgeler gösterilmektedir. Yüksek Sovyet Şurası da bu belgeleri göz önüne alarak Malkarlıların sürgün edilmesine, topraklarının başkalarının paylaşılmasına karar veriyor.

Bütün bu zulmün gerçekleşmesinde, Kabardey-Malkar OSSC'nin o dönemde, başında bulunan kişilerin sorumlulukları asla yadsınamaz. Sözgelimi ilginç bir örnekle karşılaştıralım: Dağıstan Komünist Partisi I. Sekreteri Daniyalov, cezalandırılabileceği riskini göze alarak, Stalin'in huzuruna çıkıyor ve Dağıstan halklarının sürgüne tabi tutulmamasını istiyor. Stalin, Daniyalov'un bu isteğini kabul ediyor ve Dağıstanlılar da sürgünden kurtulmuş oluyorlar.

Haksız yere "vatan hainleri" suçlamasıyla karalanarak sürgün edilen halklar yıllarca nice zorluklar içinde yaşadılar. 16 Nisan 1991 tarihinde Rusya SFSC: "Sürgüne tabi tutulan halkların aklanması ve iade-i itibarı hakkındaki" kanunu kabul etti. Malkarlılar bu kanunu 47 yıl beklemişlerdir. Ancak, bu kanuna bağlı olarak, sürgüne tabi tutulan halkların, sürgünden önce sahip oldukları hakların ve toprakların aynen kendilerine iade edilmesi de gerekmektedir...

II. Dünya savaşı sırasında, ABD Başkanı Rosvelt, Amerika'da yaşayan bütün Japon asıllı vatandaşları kamplara toplayarak izolasyona tabi tutmuştu. Uzun yıllardan sonra, yine ABD Başkanlarından R. Reagan, Rosvelt'in bu uygulamasından dolayı Japon asıllı vatandaşlarından özür diledi. Bugün ABD parlamentosu, izolasyona tabi tutulan her Japon asıllı vatandaşına her yıl 20 bin dolar tazminat ödemektedir. Neden? Çünkü savaş sırasında haksız yere zulüm gördükleri için... Demokrasinin faziletlerinden biri de, geç de olsa doğruya ulaşmaktır...

Malkarlılar, 1944 yılında uğradıkları zulmü, tarihleri boyunca görmediler. Bunun için, Malkarlıların sürgünü hakkında konuşanların, yazıp çizenlerin biraz daha dikkatli olmaları gerekir. Bir kısım siyasetçiler, "Malkarlılar üzülebilir" diye hiç düşünmüyorlar. Sürgüne tabi tutulan halkların iade-i itibarlarını onaylamayanlar bile var! Bununla ilgili kanunun niçin çıkarıldığını düşünmek bile zor geliyor onlara! Halkların zorla sürgün edilmesi bir insanlık suçu ise, hakları ve toprakları zorla ellerinden alınan bu insanları, haklarının ve topraklarının iadesine kendileri de çok iyi bildikleri halde niçin engel omaya çalışıyorlar! 16 Kasım 1991 tarihinde, Kabardey-Malkar ÖC'nin yüksek Sovyet Şurası toplantısında, bu konuyla ilgili tartışmalar sürerken, Rusya Federasyonu'nun "iade-i itibar" hakkındaki kanununu niçin kabul etmek istemiyorlar! Bugün, Kabardey-Malkar ÖC'de yaşanan haksızlıkların altında yatan asıl nedenler işte bunlardır.

1944 yılının Mart ayı, Malkar Türklerine çok büyük zulümler, haksızlıklar, çözülmesi çok zor problemler bırakıp geçti...

AZNAVUR

DUDALANI Mahmut

Ullu Kabartıda bolur billay ökhtem ösgeñ çaş biyle,
Çaş bolsala da biri kalmay barısı da baş biyle.
Ala kaçdan cazğa toğuz atnı at caravğa takdıla,
Nohtağa salıp ala atlanı zınthı bıla bakdıla.
“Minerikbiz” delle, tal çırpısı caz kelip çakhınçı,
Atlarıbıznı but etleri sırtlarına kaçınçı.
Kayış carav bolup talçıkmayın uzun colğa çaphınçı,
Bizge tohtav çokdu Noğay cılkılanı köbün tabhınçı.

Oy tura turup caz boldu, tal başları çakdıla,
Çaşı toğuzu da bellerine savut saba takdıla.
Alanı atları da carav boldu, talçıkmayın çapdıla,
Ala bara barıp çeget içi bir talağa kayıtdıla.
Tamadaları Kaytuk ulu çaş Hamzat aytadı:
-Biz atlanabız tav cerlege, colustabız kaydadı?
Kartlardan eşitgenme, allıbızda çeget kalındı, tav köbdü,
Barlık colubuznu köb cerlege keser kibik cav köbdü.
Biyleni içinde Kiçibatır tavlı kızdı tuvğandı:
-Men bileme, deydi, tavlı bolup bu collağa kan usta,
Ol iybak ulu Aznavurdu, üyden ketmey tabılsa.
Munu eşittir eşitmez nögerleden biri turup aytadı:
-Bizge tavlı bolup colustalık eter kişi kaydadı?
Ol tavlı ese, tavlı boknu col ustağa almayık,
Ol kerek tuldü, teñlik etmez, allıbızğa salmayık.
Açıvıladı Kiçibatır, mıña cuvap etedi:
-Hey erkek katın, tavluladan cigitleriñ kaydadı?
Ol tavlı bolsa da çaşığında at belinde ösgendi,
Ol seni kibik köb çıgırnı urup başın kesgendi.
-Tartışmayık, deydi, Kaytuk ulu nögerlege aylanıp,
Men da eşitgenme Aznavurnu batırılığın aytılıp.
Anı Aznavurdan dağda başha atı bardı: Savrushan,
Noğay cılkılanı kesi cañız tavğa süre tavushan.

Bugün bizler; parlamenterleriyle, siyasetçisiyle, topyekün halk olarak, her şeyi enine boyuna inceleyerek değerlendirmeliyiz. Kabardey-Malkar ÖC'nin Başkanı ve parlamento-su, Malkar Türklerinin iade-i itibar hakkını göz önüne alarak, ellerinden zorla alınmış hak-ların iadesini düşünerek çözümler üretmeye başlarsa, Kabardey-Malkar ÖC'de herşeyin olumlu yönde gelişmeye başladığını herkes görecektir...

Sabançılanı Hacı-Murat, Malkar Halkga Etilgen Zorluk,
Elbruz-Mingitav Dergisi, Sayı: 3, Nalçık, 1994
(Türkiye Türkçesine aktaran: Adilhan Adiloğlu)

Ala ketedile Aznavurnu tavla içinde eline,
Barıp tüşedile kart İybaknı üyüne.
Hapar beredile konakbayğa, kelgenlerin bildire,
Çığad allarına kart İybak guloçuna tayana.
-Aha hoş keldigiz, ne aylanasız bıllay igi ciğitle?
Atlarığız da uzak colğa çıdar kibik cürükle.
Kolun tutalla, caş Hamzat aytad kartha haparın,
"Bildimi eken, deydi, bu eski kart atlanı çabarın":
-Biz atlanñanbız kişilikni sınar üçün uzakğa,
Tüşüp kalmaz üçün cavlarıbız colğa kurluk tuzakğa.
Bizge kerek bolad, korkmay cürür, teñlik eter colusta,
Caşın Aznavurnu berseñ bizge, kelmez korkuv uruşta.
-Ay medet, deydi, kart İybak Hamzatha cuvapha,
Aznavur ketgendi kayınları Abaylağa konakha.
Aylık uça bardı, ol andan cuvuklada kaytalmaz,
Toy oyun bitginçi teñlerine "keteme" dep aytalmaz.
Ol andan kayıthınçı konağımsız Kabartını biyleri,
İgi honşulağa Aznavurnu açıkdıla üyleri.
Bal bozası bardı üybiyçeni, biz tartayık oynayık,
Sizni atlağa da cem salınsın, at orunda bağayık.
-Sav boluğuz, deyle, kalalmazbız Aznavurnu tabmayın,
Bizge tohtav cokdu, ol batırnı allıbızğa salmayın.

Ala baradıla Abaylağa konak bolup tüşelle,
Bir bölek künnü ala anda toyğa oyunña kirelle.
Aşay içe kelip tanıtalla ala anda keslerin,
Söleşe kelip ańılatalla Aznavurğa dentlerin.
Aznavur caratmayd, konaklanı bıllay çüyre tileğın,
Anı bıllay işle alğın kibik uçurmaydı cüregin.
Alay bolsa da ol buzalmazd konaklanı köllerin,
Esine tüşüred Kabartıda candan süygen teñlerin.
-Men baralmam, deydi, meni üyde kart atama sorulmay,
Uzak colğa ketsem kalır anda köp sabanım orulmay.
Erkinlik alayım men atamdan sizni bıla keterge,
Sizge söz bereme Otluktaşda ızığızdan ceterge.

Mından ketedile caş biyle Otluktaşha col tuta,
Aznavurnu da colda bara sağış tüşed başına:
"Men kalay barayım, bıllay uvak tüyeklege colusta,
Teñlik etalmazlık Kabartını bıllay teli caşına.
Uzakladan karap noğaylıla ak atımı körsele,
Ala menden korkup küreş etmey üylerine kirsele,
Sora caş biyle da cılıkılanı kolay kolay sürsele,

Cañız kesleri bu horlamnı etgen kibik bilsele...
Bıllay iş bolurmu, körgüzsünle çaşla kerti cigitlik,
Kıyın uruşlada tanıtısınla meni kibik kişilik.
At-savut sınılmay bilinirmi bir adamda cigerlik,
Ak atnı koyarma, bir başhasıd bu közüvde minillik."

Aznavur keledi, atasına bılay hapar başlaydı:
-Atam, meni deydi, Kabartıdan çaş cumuşha tileyle,
Bir bölek bolup çaş biyle colustağa kel, deyle.
Atası aytadı: -Sen barlıksa cigitleni coluna,
Allah sav keltirsin çaşım seni, kart atañı koluna.
-Ak at kart bolğandı, ol endi alğın kibik çabmaydı,
Tot bolğand altınım, ol endi alğın kibik atmaydı.
Kesim da ullağanma, közlerim işanına katmaydı.
Sen erkinlik berip avuştursam uşkogumu atımı,
Başha atha minirme, uşkok bardı, aman tuldü atıvu.
-Oğay, bolluk tuldü çaşım, deydi, Aznavurğa atası,
Seni uşkoguñu atıñı da çokdu ıllu hatası:
Ak at kart bolsa da anı ozar bu çurtlada at çokdu,
Tot bolsa da altınlın, andan uzak atar uşkok çokdu.
Sen ullaısañ da seni orunuña iyer mende çaş çokdu.

Aznavur çığadı ıllu üyden, otovuna kiredi.
Anı katını duniya arıvu Abaykızı Cansaraydı,
Kutas çaşların har kün sayın ol üç kere taraydı.
Üsüne başına sabıylıkden dariy gemha kiyedi,
Kesi da oburdu, çıpçıklanı koymay tilin bileği,
Arı kirir kirmez ol kesini közün kaşın tüyedi.
Munu bılay körüp: -Ne bolğandı saña, deydi Aznavur,
Avruğanmı etese, ne da barmıd başha kayğı bir davur?
Men atlanama, kurullanı hazır etip ber koluma,
Duva eterikse, çırmav çıkmaz meni uzak columa.
Cansaray aytadı: -Men beralmam kurullanı koluña,
Nasıbım tartıp men iyalmam seni korkuv coluña.
Tüşümde kögenme, kellik kara puşuvlanı,
Keltirip körgeñme ağaç atnı atabızñı çaşına,
Men suvlay tögeme cılamuklarımı etgen aşıma.
Kesiñ söz bergeneñ mindan arı uruşlağa çıkmazğa,
Meni cüregimi mindan arı kayğı bıla çıkmazğa.
Atañ kart bolğandı, köb malıña karar kişiñ çok,
Çaşlarıñ sabıydı, uzak colğa keter kibik künüñ çok.
-Sen neler aytasa, düş degen keçeleni boğudu,
Bıllay düşge iynanñan, kartla aythança adamlanı çoğudu.

-Neçün karamaysa cılamukdan tolğan meni közüme?
Tüşge iynanmaysa, tıñıla sora meni kerti sözüme:
Aythanın unutma atabızını, duniya körgeñ kartıñı,
Sen avuşturma köp sınağan savutuñu atıñı.
Egeçiñden tuvğan Mirzakanña anı tayın bergense,
Ol aña minse, başha atlanı sürüp ceñil cetmezmi?
Ol kara noğaylı tanımayın seni urup ketmezmi?
Sora başha uşkogun altınlaça uzaktağın ururmu,
Bıllay savut bıla er kişi cavnu allına tururmu?
Aznavur aytadı: -Katın onov kelmez erni işine,
Sen işanmaymısa kişi ceñmez meni ullu küçüme?

Kerti da batırdı Aznavur ne az da korkuv bilmeydi,
Ol atha minse, atnı belin caya kibik bügedi,
Ol suvğa kirse, suv çabaklay tübü bıla cüzedi,
Ol kesi işine başhalanı onovların süymeydi.

Endi açılana Aznavur, Cansarayğa kızadı,
Kara kübüñü açma deb kiritin da buzadı.
Ol artmaklağa ot ok salad bolur kibik coluna,
Altınlaçı koyup kara uşkogun sermep alad koluna.
Ol üyden çığadı, Cansarayğa "sav kal" demeyin,
Ol çıñab minedi ak atına, özenñige tiymeyin.
Cansaray da aytadı: -Sözlerime kulak salmay barasa,
Seni minñen atıñ batmaksız katı cerge katılsın,
Tuthan uşkogun cavnu uralmay aman cerde atılsın,
Seni mında tiymay çüyre colğa atlandırğan atañı
Cıyğan ullu mülkü tüb bolup kuş tügünley çaçılısın.
-Bıllay köb karğama, deydi Aznavur Cansarayğa burula
Acalı cetmese adam ceñil ölürmi uruşda?
Sora üyde oltursam Allah maña uzun ömür berirmi?
Kelgen konaklağa İybak ulu ötürük söz berirmi?
-Men karğamayma, carathan Allah seni karğasın,
Eki ulançığıñ "atabız"deb, colğa karap cılasın.
Teli ulanların Kabartıda tıyalmağan biyçe
Ala meni kibik üylerinde kara künle sinasın.
Sen keter ketmez kebiniñi hazırlama biçerme,
Men çumuşçumu, çuvutludan kara atlas al deb iyerme.
Sen ölüb kelseñ, men üsüme cıllık kara kiyerme,
Ah cılay cılay men ölgünçü kömür kibik küyerme.

Kamçı uradı Aznavur, şıbılaça tavuşu,
Kuşlay uçadı, cel ete tübündeği şavluhu.

Aña tıyğıç bolmayd tav collanı tigi bıla avuşu,
Kalay çıkmazın bılay atnı sav duniyağa tavruhu?
Colda ketip bara Caraştı ulu Soslan tübeydi allına,
Bılay oğursuz colukmazın meni ceti kallıma.
Bu kesi da İybaknı egeçinden tuvğandı,
Anı colun kesib Aznavur bılay aytıb buvğandı:
-Kalay igi boldu karnaşım, bugün seni kelgeniñ,
Ullu cılkıñdan cokdu maña ömürüñde bergeniñ.
Ak atımı al da, bizge barsañ cılkılağa kıstarsa,
Ber maña atıñı, koşa barsañ başa bir at tutarsa.
Soslan karaydı seyir bolub Aznavurnu közüne,
Ol iynanmaydı, nakırdadı deb, karnaşını sözüne.
-Haparım ulludu deydi, Aznavur, artıa aytırma kesiñe,
Bir oyun oynarğa bu col tüşgend meni esime:
Ullu Kabartıdan biy kenakla Otluktaşda saklayla,
Zamanım cokdu, tüş atıñdan men columa keteyim,
Keçiksem ayıpdı, men alanı köb saklatmay ceteyim.
-Ana karnaşıma atımı koy canımı da bereyim.
Oyunña barsañ da kerek bolur, savutnu atnı igisi.
Sen canñılasa, nek koyğansa altınını üyüñde?
Bolurğa kerek ed uzak colğa ak atıñ da túbüñde.
Seni şavluhuña kaydan cetsin toru atımı çabıvu,
Kesi da göbeldi atlık etmez ullu ese da karıvu.

Cerin kaplaydı toru atha, Aznavur ketedi,
Ol mıçımayın çaş biyleni cartı colda cetedı.
Seyir boladı, nek baralla çaşla bılay akırın,
Biyleni biri da cırtıp bolad ayağında çarığın.
-Men köreme, deydi Aznavur Hamzatha cetişe,
Taylıklarından sizni atla tüz cerlede öserle,
Ala tav collada uzak barımay taşsınırta çögerle.
Cılkı sürseñ da iyeleri kışa ızından ceterle,
Sora ayağına çarık kiyelmegen nögerle,
Ömürlerinde uşkok otu iyisgemegen cigitle,
Bir uruş bolsa, cav allında bıla kalay eterle?
Eşitirge süymeydi tış adamdan bu sözleni Hamzat,
Homuh teñlerine ol col uzunu kesi da çamlanat.
-Bolur boldu, deyd ol, kaytalmazbız colubuzdan ızına,
Kalay körünürbüz uyalmayın Kabartını kızına?
Köb bolmasa da Noğay biyleden bir bölek süralınay,
Savutlarıbız da uruş bolup kolubuzda sınalınay.
Kalay añılannıkdı uruş etmey uşkok otnu iyisi,
Kalay tanılıkdı küreş bolmay erkişini igisi?

Bıla, çağa corta talay künnü collarına baralla,
Sora keçe bıla Noğay cilkılanı köbün taballa.
Aylandıralla sav cilkını, tavğa burup sürelle,
Ala kün kızarğa Biyçesinnı töben canından kirelle.
Cuk körmegen çaşla, bılay işge kuanalla külelle,
"Noğaylı kızbaydı, bizge karşı kelalmaz" deb bilelle.
Andan kele kelip bir dupburda at iyelle, tohtayla,
Cılkı talçıkğandı aç bolur, atla burun salıp otlayla.
Minñen atlarını bir kavumu catıp soluydu, kopmaydı,
Bılanı barın Aznavur barıp köredi, coklaydı.
-Çaşla sizni, deydi, atlarığız arığandı bitgendi,
Arkan atayık da cılkı içinden cañı atlağa mineyik,
Colubuz uzundu, köb catmayın tavğa cuvuk kireyik.
Bir ekibiz da artha tohtap, kelgen ketgen bileyik,
Miña cuvap beredi Hamzat: -Aşıkğanlık etmeyik,
Atla solusunla, biz bılayda cañı atha minmeyik,
Zamanıbiz bardı, biz cilkını endi katı sürmeyik,
Noğaylıdan korkup kereksizge tavğa taşğa kirmeyik.
Erke biylege endi anı sözü ötmez köredi.
Lokum aşaydıla çaş biyle, artmaklağa uzala,
Toyup catalla kesleri da camçılağa çırmala.

Aznavur uyavdu, tögerekege börü kibik karaydı,
Hamzat da cilkılanı közü bıla sanaydı,
Ol sanay kelip erigedi, kökge karap esneydi,
Ol carık kökde, töbenlede bir kara tuban eleydi.
Aznavur aytadı: -Ol tuban tuldü, başıbizğa cunçuvdu,
Bizni ızlap kelgen Noğay askerden çıkhan tılpıvdu.
-Kelirlemi korkmay kündüzgü kün bizge Noğay çankala?
Tuban başında nek uçalla örge enişge çavkala?
-Ol da çavka tuldü, deb Aznavur aña cuvap beredi,
Endi erkişileni savutların sınar zaman keledi.
Noğay atları tuyağından çartlap çıkhan kuldala,
Alada bolmazmı aşılın, aslan köllü tulparla?
İybak ulu aytadı: -Endi çaşla cilkılanı ursunla,
Bir ekisi da meni bıla cavnu allına tursunla.
Kaytuk ulu unamayd: -Biz iymezbiz seni cavnu allına,
Sen kesiñ sürürse nöger da alıp cilkılanı allıña,
Noğaylıları ceter cetmez ızlarına kuvayık,
Kayrılğan bolsa, biz aları birin koymay kırayık.
Çaşla ketedile, at üsünden uşkok ata cavlağa,
Eki nöger alıp Aznavur da cilkını süred tavlağa.
Ullu maravçudu kaytuk ulu ciğit tuvğan Hamzat,

Athanı sayın karşıladan kızıl kanla ağızat.
Noğaylıla da betcan salıp tizginlerin buzmayla,
Hamzat aythança korkmayla, ızlarına turmayla.
Sora çaş biyleden talayı cara alıp kaçadı,
Kalğan kesegi da es taşlağand, maramayın atadı.
Batır Hamzat otun oğun bitiredi callaydı,
Kıçitbatırını da ok tiygendi kindiginden, catadı.
Kalğan küçlerin başha cerde entda salıp körürge,
Bıla kaç a kelip cilkılanı ızlarından cetelle,
Noğaylıla da artlarında cuvuklaşıp kelelle.
Aznavur köredi tüşgenlerin karıvsuzğa çaşlanı,
-Ahırı bılaydı, deyd telisine iş körge başlanı.
Endi men barayım ızızdan sürüp kelgen cavlağa,
Sürügüz cilkını, cetdirigiz tar cerlege tavlağa.
Noğaylılağa Aznavur şıbılaça ot açadı,
Kazak börü kibik ol alanı koy sürüvley çaçadı.
Andan kaytıp kelip nögerleni ne etgenine karaydı,
Karasa karasın, endi cilkı ol aythança barmaydı.
Atları arığandı çaş biyleni, allarına çapmayla,
Cañı at tutarğa kancığada karap arkan tapmayla.

Kalay cigitdi tav aslanı İybak ulu Aznavur.
Tuvra cerlede ol barıp cavlanı allın tiyadı,
Taşağa kirse nögerlerin cilkığa koşıp kuvadı,
Ol süre barıp cilkılanı Taşlısırtha cıyadı,
Noğaylılanı cartısın kesi cañız coyadı.
Coysa coysun, Calansırtda anı küçü tavusuladı:
Anı minñen atı arığandı, kök şavluhça çapmaydı,
Anı uşkogu da altınlıça endi tuvra atmaydı.
Kesi da arığandı, alğın kibik işanına katmaydı.
Noğay askerle Taşlısırtdan munu allına ötelle,
Ala mıçımayın cilkılanı ızından cetelle.
Birin kaldırmay çaş biyleni soyum koylay keselle,
Andan kaytıp kelip ala, uzakdan Aznavurnu körelle.
Atı cığılğandı Aznavurnu, kele turğan colunda,
Kesi da kaçmaydı, olturadı kara uşkogu kolunda.
Aznavur bilede nögerlege kara künle kelgenin,
Ol endi añılaydı kesini da köb canñılış etgenin:
Kalay colğa çıktım, minñen atım savutlarım sınılmay,
Sabiy çaşlanı ariv aytıp ızlarına tiyalmay,
Konaklanı öltürtüp baralmam endi üyüme uyalmay...

Kelip karayla noğaylıla, uşkok atımı uzakdan,

"Kutulalmaz, deydiye, ne pelvan da endi billay tuzakdan."
Noğay askerleri tamadası bolur tulpar Mirzakan,
Kızıl kanları Taşlısırtta suv şorkalay ağızğan.
Kesi da tuvğandı kart İybaknı cañız süygen kızından,
Cüregi sezedi endi, kimni sürüp keled ızından.
Nögerlege aytadı: -Aşıkmayık, bu batır kimd, karayık
Kesin berirge unamasa, sorayık da savlay cesir alayık.
Aznavur bolmasın, aña uşaydı atha kamçı urğanı,
Anı aslan kibik kesi cañız cartıbnı kırğanı,
Sora korkuv bilmey, entda allıbizğa turğanı.
-Canñılasa, deydi kart noğaylı, uruşları sınağan,
Sen eşitgenmise bu cırtlada Aznavurğa çıdağan?
Ol İybak ulu ese, kaydad anı altınlısı kök atı?
Anı şavluğunu kim da bilip bardı eki kanatı.
Anı kök şavluhu uruşlada cürümeydi, uçadı
Ol kökde barğan kanatlını cibermeydi, tutadı.
Altınlı uşkogundan çıkhan oğu anı cerge tiymeydi.
Bir marağanın İybak ulu canı savlay iymeydi.
Aznavur kobadı, kara uşkogun ot kuyup cerleydi,
Noğaylılağa kozuğança uşkok atıp tebreydi.
Atsa atsin, anı uşkogu ol aythannı etmeydi,
Andan çıkhan okla kışa suvup, cıvlarına cetmeydi.
Açıvlanadı Mızakan da Miña karşı turadı,
İşanña salıp Aznavurnu köküreginden uradı.
Kara karğa kibik Noğay asker Aznavurğa çabadı,
Ana karnaşın caş Mirzakan, kan içinde tabadı.
Tayışad akılı ol batırnı, kızğan otlay küyedi,
Kart noğaylını kamçı bıla öltürgünçü tüyedi.
Ana karnaşını ölüğüne ol kaplanıp catadı,
Kesi kulağın kesip alıp anı üsüne atadı.
Burulup kaynaydı Miñitavnu töpbesinde tubanı,
Sızgırıp keledi Taşlısırttı talğır ala cılanı,
Ölöp catadı Kart İybaknı ciğit tuvğan ulanı...

Mahmut harib, bu cırnı üsünden cuk cazmaydı. Meşina cazıv bıla cazılğan kağıtına karasak, 1950-çi cılları alıırağında Ankara şaharda bütövenip cazılğanı belgilidi. Cırnı bir kavum sözlerine karasak, mında çaşağan karaçaylılardan cazılıp alınğanına oyum etebiz.

Sılpağarlalı Yılmaz

Alıntı...

İMAM ŞAMİL

1997 yılı imam Şamil'in 200. doğum yılıdır.

İmam Şamil XIX. yüz yılın cihan tarihinde en çok tanınan şahsiyetlerden biridir. Rus emperyalizmine karşı ölümüne savaşı ve vatanlarını inatla savunan Kafkas halklarının efsanevi önderidir. Şamil'in fiilen katıldığı Kafkas İstiklal Savaşı'nın bu bölümü 35 yıl sürmüş ve 1864'te kuzey Kafkasya'nın Rusya tarafından işgali ile sona ermiştir.

Şamil, imamete seçildikten sonra tam 25 yıl, hem sayı hem de donanım bakımından çok üstün Rus kuvvetlerine karşı Kafkasya'nın hürriyet ve istiklalini tarihte misli görülmemiş bir celadet ve kahramanlıkla savunarak tarihteki şerefli yerini almıştır. Keza, Kafkas Dağlılarının unutulmaz bağımsızlık mücadeleleri İmam Şamil'in hayranlık uyandıran yönetimiyle tarihe geçmiştir.

Şamil, kendi zamanına kadar ayrı kabileler halinde yaşayan Kafkas Uruklarını ilk defa aynı gaye ve aynı mensubiyet duygusu etrafında birleştirerek bağımsız bir Kafkasya Devleti kurmak için yaptığı planlı programlı çalışmalar sebebiyle de nadir rastlanan "müessis devlet adamları" safına da katılmıştır.

İmamet devletinin başbuğu olarak İmam Şamil, ülkesinde halkların eşitliğine dayalı, insan hak ve hürriyetlerine saygılı, hürriyet ve bağımsızlığı esas alan ve hukukun üstünlüğünü her şeyden üstün gören bir yönetim tesis etmeye çalışmıştır. İmam Şamil'in va'zettiği kanun ve nizamnameler Kafkas Dağlılarının bağımsızlık mücadelesinde halkın kahramanlık hislerinin güçlenmesine ilham kaynağı olmuş, keza, daha sonraki mücadelelerde de aynı şekilde ilham kaynağı ve rehber olmuştur.

İmam Şamil'in fikir ve aksiyonunu araştıran bilginlerden pek çoğu, O'nun fanatik bir dindar olmadığını, başka dinlerin mensuplarına saygılı davrandığını, kendi himayesindeki hristiyanların kilise inşa etmelerine yardımcı olduğunu, ibadetlerini serbestçe yapabilmeleri için güvence verdiğini tespit etmişlerdir.

İmam Şamil, Kafkasya meselesinin savaşla halledebileceği kanaatini de taşııyordu. Görüşmeler yoluyla meseleye çözüm getirmeye taraftardı. İmkan bulduğunda başarılı bir diplomasi ortaya koymuştur. Ancak, Rusya böyle bir çözüme taraftar olmadığı ve kayıtsız şartsız teslim olmanın dışında bir çözüm tanımadığını her zaman ve zeminde açıkladığı için kanlı savaşların önü alınamamıştır. XIX. yüz yılda Kafkasya'da yaşanan trajedinin baş sorumlusu Rusya'dır. Her iki taraftan (muharip ruslardan daha çok olmak üzere) pek çok asker ve sivil hayatını kaybetmiştir.

Dünyanın bir çok askeri strateji uzmanları İmam Şamil'in Rusya'ya karşı verdiği başarılı gerilla savaşlarını uzun uzun inceliyerek askerlik bilimine Şamil'e ait buluşları eklemişlerdir. Keza Şamil'in idarecilik ve inkılapçılık yönleri de araştırılarak pek çok konferanslar düzenlenmiş, kitaplar yazılmış, filmler çevrilmiş, tiyatro eserleri sahnelenmiştir. Bu çalışmalar, zamanımızda da artarak devam etmektedir.

Bugünkü Dağıstan Cumhuriyeti Hükümeti 1997 yılının Şamil'in 200. doğum yılı olması münasebetiyle geniş kapsamlı ve internasyonal anma törenleri ve sosyal etkinlikler hazırlamıştır. Bu cümleden olarak, İmam Şamil ve dava arkadaşlarının ve diğer ulusal kahramanların isimleri başkent Mahaçkala'nın cadde, sokak, park ve meydanlarına verilmeye başlamıştır.

Şamil ile ilgili olup da bugüne kadar gün ışığına çıkmamış bir çok hususların açıklık kazanmasına da büyük bir gayretle çalışılmaktadır.

İmam Şamil'in 200. doğum yılı kutlamalarına Rusya ve diğer dünya ülkelerinden pek çok bilim adamı, sanatçı ve siyaset adamı davet edilmiştir. (Dergimizin 13. sayısında Musa Ramazan'ın yazısına bakınız.)

Bu yazı, Moskova'da yayımlanan EKO-KAVKAZ isimli dergiden Musa Ramazan tarafından terceme edilmiştir. Yer darlığı sebebiyle geçen sayımıza konulamamıştır. B.K.

KAYSIN KULİYEV GÜNLERİ

TC. Kültür Bakanlığı ile Ahmet Yesevi Vakfı tarafından müştereken düzenlenen Kaysın Kuliyev Günleri büyük ilgi gördü. Eskişehir, Konya ve Afyon'dan otobüslerle Ankara'ya gelen muhaceretteki Karaçay-Malkarlılar anma toplantısına ayrı bir renk kattılar.

Kuzey Kafkasya'nın Kabardey-Malkar Cumhuriyetinde, geçen yılın Kasım ayında, ünlü Kafkas-Malkar şairi Kaysın Kuliyev'in 80. doğum yılı münasebetiyle internasyonal düzeyde anma toplantıları ve çeşitli sosyal etkinlikler düzenlendi. Sözü geçen etkinliklere Türkiye'den de Ahmet Yesevi Üniversitesi Vakfı Mütevelli Heyet Başkanı Namık Kemal Zeybek başkanlığında ve Ahmet Yesevi Vakfı Mütevelli Heyet Başkanı Hürriyet Ersoy, Kocatepe Üniversitesi öğretim üyesi Vedat Balkan, hukukçu Yılmaz Uğurlu, vb. dan oluşan bir heyet katıldı. Kabardey-Balkar Cumhuriyeti Hükümeti'nin resmi davetlisi olarak Nalçık'teki etkinliklere katılan Türk Heyeti güzel intibalarla avdet etti.

Etkinliklerin Türkiye'deki bölümünü TC. Kültür Bakanlığı ile Ahmet Yesevi Vakfı üstlenmişti. Kafkasya'dan gelen sanatçı topluluğunun zamanının az olması sebebiyle Türkiye'deki etkinlikler iki güne sığdırıldı. 20 Aralık 1997 günü, Keçiören Belediyesi tarafından "Kaysın Kuliyev" in adı verilen parkın açılışı yapıldı. Keçiören'in değerli Belediye Başkanı Turgut Altınok'un himmetleriyle gerçekleşen bu güzel davranış büyük bir takdir topladı. Açılışa, protokola dahil zevat ile Kafkasya'dan gelen konukların dışında kalabalık bir vatandaş tohpluluğu da katıldı.

21 Aralık 1997 günü ise sayın Kültür Bakanımız İstemihan Talay'ın da onur verdiği ve kalabalık bir davetli kitesinin ilgiyle izlediği güzel bir anma töreni düzenlendi. Eski Türk Ocağı konferans salonunda gerçekleştirilen tören çok başarılı geçti.

Anma töreni, Ahmet Yesevi Vakfı Başkanı Hürriyet Ersoy'un açış konuşmasıyla başladı. Kocatepe Üniversitesi öğretim üyesi Vedat Balkan Kaysın Kuliyev'in hayatını ve sanatçı kişiliğini içeren bir tebliğ sundu. Sayın Kültür Bakanımız İstemihan Talay da toplantının amacını açıklayan ve Bakanlığının tüm Türk Dünyasını kucaklayan bir kültür politikası izlediğini ifade eden bir konuşma yaptı. Bakan Bey'in toplantının başından sonuna kadar salonda bulunması, bilahere konuklarla bizzat ilgilenmesi takdirle karşılandı.

Bundan sonra, Kabardey-Malkar Cumhuriyetinden gelen bilim ve sanat adamlarından Alim Töpbeyev, Tanzila Zumakulova (ünlü şair) ve S.İ. Efendiyev birer konuşma yaparak Kaysın Kuliyev'in çeşitli özelliklerini ve halkına yaptığı hizmetleri dile getirdiler. Son konuşmayı kabile başkanı ve Kabardey-Malkar Cumhuriyeti'nin Kültür Bakan Yardımcısı Yuriy Takazitov (kabardey) yaptı. Kardeş Türkiye ile bu türlü ilişkilerin gelişmesinden büyük kıvanç duyduklarını ifade etti.

Konuşmaların ardından "Kabardey-Malkar Sanat Topluluğu" müzik ve halk

danslarından oluşan güzel bir sanat ziyafeti verdi. 4 saat devam eden ve büyük ilgi gören anma töreni hafızalarda hoş anılar bırakarak sona erdi.

Bu arada, konuklar arasında bulunan Kaysın Kuliyev'in küçük oğlu Azamat Kuliyeve kendi yaptığı bir tablosunu Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'e takdim edilmek üzere Cumhurbaşkanlığı Danışmanı Hürriyet Ersoy'a teslim etti ve babasının Türkiye'de anılmasından dolayı duyduğu memnuniyeti duygusal bir ifade ile dile getirdi ve salonda duygusal bir havanın esmesine sebep oldu.

Birleşik KAFKASYA Dergisi olarak, Kafkasya ile Türkiye arasında kardeşlik, dostluk ve kültür bağlarının güçlenmesine ortam hazırlayan böyle bir etkinliğin gerçekleşmesinde hizmeti geçenlerin tümüne, özellikle Kültür Bakanı Sayın İstemihan Talay'a, Ahmet Yesevi Üniversitesi Vakfı Mütevelli Heyet Başkanı Sayın Namık Kemal Zeybek'e ve Ahmet Yesevi Vakfı Mütevelli Heyet Başkanı Sayın Hürriyet Ersoy'a şükranlarımızı sunmayı bir görev ve kadirşinaslık telakki ediyoruz.

ŞÜKRAN BORCU

Birleşik KAFKASYA Dergisi 14. sayısı ile 4. yılının da yarısını tamalamış bulunmaktadır. Bu süre içerisinde yayınlamızı aksatmadan okuyucularımızın karışısına çıkabilme-mizin en önemli etkeni, hamiyetli hemşehrilerimizin maddi ve manevi destekleridir.

Birleşik KAFKASYA Dergisi gibi ciddi bir fikir-kültür dergisinin, abonelerin ödentileriyle sürekli yayınlanması çok zordur. Tecrübeler göstermiştir ki belli bir malumat düzeyinin altında yer alan aboneler, ileriki yıllarda sessiz-sedasız abonelerini yeniletmekten imtina etmektedirler. Mesela, ilk sayımızla birlikte kaydolan bu türlü abonelerimizden çoğu ikinci ve üçüncü yıllardan itibaren abone bedellerini ödemediler. Çünkü, derginin yazılarını ağır buldular. Hatır işi de bir veya iki yıl sürdü. Ama üç aylık bir fikir-kültür dergisinin dernek bülteni haline getirilmesi de doğru olmazdı. Üstelik Birleşik Kafkasya'nın 75 yıldan beri devam eden bir misyonu vardır. Biz bu misyonu (Kuzey Kafkasya kafkaslılarının birliği) sürdürmeye devam edeceğiz.

Öte yandan birinci sınıf bir matbaada (ETAM) ve birinci hamur kağıda basılan dergimizin aksamadan yayınlanmasına maddi katkıda bulunan hemşehrilerimize şükran borcumuz vardır ve biz burada kendilerine aheni şükranlarımızı sunarken, müsadelerine sığınarak isimlerini okuyucularımıza ve hemşehrilerimize takdim etmek istiyoruz:

Türkiye'den: Hürriyet ERSOY, Yavuz GÜLERCE, H. Cahit TOKOĞLU, Selahattin KAYA, Beytullah ASİL, Mesut ÖZİL, Rıza KOÇ, Bekir ÖZBAY, Remzi KARABİCİ, Mustafa DOMBAYCI, Mahmut PERÇİN, Abdurrahman KOÇ, İbrahim HEPSEV, Rukiye ABAYHAN, Ramazan UÇAR, Hüseyin TAVBATIR, Abdurranman ALTINCABA, Hüsamettin ANGÜN, Murat ÖZKAN.

A.B.D'den: Türker CANGÖZ, Mehmet ABAYHAN, Fahrettin CANGÖZ, Erol BATÇA, Erol BULUR, Hamit BOTAŞ, Ömer SILBAHAR, İzzet AKKAYA, Haluk ESEN, Celalettin AKIL, Turgut KOÇKAR, Yahya ÖZÜNEGÜVEN, İshak ÜÇER,

Dernekten...

KUZEY KAFKAS KARAÇAY-BALKARLILAR KÜLTÜR ve YARDIMLAŞMA DERNEĞİ 3. OLAGAN KONGRESİ YAPILDI

K.K. Karaçay-Balkarlılar Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin 3. olagan kongresi 15.03.1998 günü dernek lokalinde yapıldı.

Sadettin Bilgin'in başkanlığında olgun bir hava içinde geçen kongrede eski yönetimin ibra edilmesinden sonra yapılan seçimde, yönetim kurulu asil üyeliklerine:

Adnan CANGÖZ (bşk.), Kubilay CANSU (2.Bşk.), Muharrem ERDEN (Muh.), Şevket DURU (Skr.) İlhan BAHAR (Üye), Saadettin DEMİROK (Üye), S.Farisi BAŞÇI (Üye);

Yedek üyeliklere: Ö.Faruk Esen, Salih Çınar, O.Zinnur Özbek, Mevlüt Özcan, Mehmet Örs, Ö.Faruk Alkin, Zekeriya Yeşil;

Denetim kurulu asil üyeliklerine: Faruk Özil, Servet Mirza, Hüsnü Küçük;

Yedek üyeliklere de: Nurullah Önalın, Kadir Hasdemir ve Mehmet Karkaç seçildiler.

Yeni yönetime başarılar diliyoruz.

DERNEK ÇALIŞMALARI

Yeni yönetim işe hızlı başladı. İlk olarak Derneğin 5. kuruluş yıldönümünü kutlama ve hemşehrilerimizi bir araya getirme amacıyla 25.Nisan 1998 Cumartesi gecesi, Anadolu Üniversitesi salonunda yemekli bir eğlence tertiple-di. Geceye 500'ün üzerinde rekor seviyede bir katılım oldu. Değerli hemşehrim-iz eski Maliye Bakanı, FP Grup Başkan Vekili sayın Abdülatif ŞENER Beyefendi'nin de geçeye katılması ildeşlerimiz arasında büyük sevinçe vesile oldu. Keza, ilimiz Vali Yrd. Sayın Suphi Küsbeci ile eşleri değerli hemşehrimiz İl Nüfus Müdürü Sayın Tülay Küsbeci, yine kıymetli hemşehrimiz Tusaş Kalite Kontrol Müdürü Sayın Erhan Tayar ve Eşleri de geceye şeref verdiler. Değerli hemşehrimiz Ahmet Yesevi Vakfı Mütevelli Heyet Başkanı Sayın Hürriyet Ersoy işlerinin çokluğu sebebiyle geceye katılamadığını telgrafla bildirmişti. Ayrıca Sayın Bekir Özbay, Dr. Lütfi Tabakçı ve Es Sürücü Kursu çiçek gönderdiler.

Müzik ve halk dansları ağırlıklı program boyunca hemşehrilerimiz güzel bir gece geçirdiler ve çoktandır görüşemiyenler bu vesileyle hasret gidermeye fırsat buldular

Seyit Ali CATTO, Ali KÜÇÜKKARÇA, Abdut KAYA.

Bu değerli hemşehrilerimiz daima hayırla anılacaklardır.

Biz kendilerine Allah'dan sağlık ve esenlik, işlerinde de başarı ve bereket niyaz edi-yoruz.

Birleşik KAFKASYA Dergisi

K.K.KARAÇAY-BALKARLILAR
Kültür ve Yardımlaşma Derneği

“NARTLANI TOY KÜNÜ” BULUŞMASI

K.K.Karaçay-Balkarlılar Kültür ve Yardımlaşma Derneği tarafından her yıl Haziran ayının son cumartesi günü düzenlenmekte olan geleneksel “NART LANI TOY KÜNÜ” isimli büyük buluşmanın 3.sü bu yıl 27. Haziran. 1998 Cumartesi günü yapılacaktır.

Buluşma yeri yine tarihi YAZILIKAYA Köyü'dür. Mahallin ulaşım krokisi aşağıya çıkarılmıştır.

•Eskişehir'den katılacaklar için Dernek merkezinden yeterince araç kaldırılacaktır.

•Herkes azığını-kumanyasını dilediği şekilde getirebilir. Getiremeyenler veya çok uzaktan katılanlar, buluşma mahallinde faaliyet gösterecek büfelerden yararlanabilirler.

İçme ve kullanma suyu Dernekçe temin edilmiştir.

Buluşma yerinde yeterince erkek ve bayan WC hazırlanmıştır.

İsteyenler Yazılıkaya köyünde geceleyebileceklerdir.

•Bu ilan, davetiye mahiyetinde olup tüm Karaçay-Malkarlı hemşehrilerimiz NARTLANI TOY KÜNÜ TÜBEŞİVÜ'NE davetlidirler.

Hayda alanla, Nartlanı Toy Kününde tübeşeyik!

